

Zážitkový program pro rozvoj polytechnického myšlení dětí mladšího školního věku

Bakalářská práce

Studijní program:

B7505 Vychovatelství

Studijní obor:

Pedagogika volného času

Autor práce:

Mgr. Ivana Béřešová

Vedoucí práce:

Mgr. Andrea Rozkovcová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání bakalářské práce

Zážitkový program pro rozvoj polytechnického myšlení dětí mladšího školního věku

Jméno a příjmení: **Mgr. Ivana Béřešová**
Osobní číslo: P18000069
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl:

Vytvoření, realizace a zhodnocení zážitkového programu zaměřeného na polytechnické myšlení dětí mladšího školního věku.

Zásady pro vypracování:

Pravidelné konzultace s vedoucí práce, studium odborné literatury a zpracování teoretické části před tvorbou programu, pravidelná práce s dětskou skupinou, zhodnocení programu.

Metody:

pozorování, analýza terénních poznámek z pedagogického deníku, analýza dětských prací

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4674-6.
HENDL, Jan a Jiří REMR. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017, 372 s. ISBN 978-80-262-1192-1.
FRANC, Daniel, Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1701-9.
JAGOŠOVÁ, Lucie, Vladimír JŮVA a Lenka MRÁZOVÁ KRAJÍČKOVÁ. *Muzejní pedagogika: metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-207-9.
VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vedoucí práce:

Mgr. Andrea Rozkovcová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

15. listopadu 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

18. prosince 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

3. května 2021

Mgr. Ivana Béréšová

Poděkování

Děkuji vedoucí své práce, Mgr. Andree Rozkovcové Ph.D., za inspiraci, cenné a praktické rady, náročný přístup a slova povzbuzení po celou dobu studia. Dále děkuji ostatním vyučujícím studijního programu za možnost profesního i osobního růstu. Mé poděkování patří také mým mladým a talentovaným spolužákům za atmosféru spolupráce a vzájemné podpory. Mé velké díky patří Severočeskému muzeu v Liberci, které mi umožnilo realizovat program v době, kdy jiné muzeum dojednanou spolupráci zrušilo. Děkuji ředitelce DDM Větrník, Mgr. Martě Kultové, která měla vždy pochopení a odvahu realizovat nové projekty, rodičům a samotným dětem v kroužku Chytrá hlava a Objevitelé za jejich nadšení a radostnou spolupráci v době realizace volnočasových aktivit i v době pokračování kroužku distanční formou během opatření Covid 19. V neposlední řadě děkuji Lukáši Kmochovi, studentu libereckého gymnázia, který je spolehlivou oporou při vedení kroužku Objevitelé.

Anotace

Cílem práce bylo vytvoření, realizace a zhodnocení zážitkového programu, který je zaměřen na rozvoj polytechnického myšlení dětí mladšího školního věku včetně jejich podpory v oblasti socializace, tvořivosti, vztahu k historii a zdravého pohybu. Teoretická část práce se věnuje fenoménu volného času a zážitku, dále zahrnuje specifika cílové skupiny. Pozornost je věnována historickým i současným reáliím, zejména regionální řemeslné a průmyslové výrobě, která tvoří vypravěčský rámec programu. Práce zahrnuje praktickou aplikaci moderních aktivizačních metod práce s dětmi. Praktická část představuje přípravu a realizaci všech programů, které jsou zhodnoceny v pedagogickém deníku. Z důvodu pandemických opatření Covid 19 program zahrnuje také realizaci programu distanční formou.

Klíčová slova

muzejní edukace, mladší školní věk, polytechnická výchova, tvořivost, řemeslo, aktivizační a zážitkové metody

Anotation

The aim of this work was the creation, implementation and evaluation of an experience program, which is focused on the development of polytechnic thinking in younger school children, including supporting them in the field of socialization, creativity, relationship to history and healthy movements. The theoretical part of the work deals with the phenomenon of leisure time and experience. Moreover, it includes specifics of the target group. The attention is paid to historical and contemporary life and institutions, especially the regional, craft and industrial production, that forms the narrative framework of the program. The work contains practical application of modern activating methods of work with children. The practical part introduces the preparation and implementation of all programs that are evaluated in a pedagogical diary. Because of Covid 19 pandemic measures the program implementation also includes distance learning.

Key Words

museum education, younger school age, polytechnic education, creativity, craft, activating and experience methods

OBSAH

OBSAH.....	8
ÚVOD.....	10
1 Volný čas.....	12
2 Muzejní edukace	15
3 Socializace dítěte.....	19
4 Specifika mladšího školního věku.....	22
5 Zážitková pedagogika	24
6 Tvořivost	26
7 Řemeslo, lidová tvorba a polytechnická výchova.....	28
8 Regionální inspirační zdroje.....	31
9 Pedagog volného času	34
10 Vybrané metody	36
10.1 Vyprávění	37
10.2 Exkurze.....	37
10.3 Epochové vzdělávání a výukový plakát	38
10.4 Historický výzkum a práce s prameny	40
10.5 E-learning	41
11 Zpětná vazba a sebereflexe.....	43
12 Hlavní myšlenka programu a stanovené cíle.....	46
13 Příprava a změny v programu.....	48
14 Realizace programu	51
14.1 Úvodní setkání.....	52
14.2 Exkurze.....	55
14.3 Zachraňte mumii.....	56
14.4 Barvení látek rostlinami.....	58
14.5 Výlet do středověku.....	59
14.6 Konečně v muzeu	60

14.7	Když se připravuje purpura	63
14.8	Co nebylo uděláno	64
15	Online kroužek	67
16	Zásobník her	71
17	Diskuze	74
	ZÁVĚR.....	78
	SEZNAM LITERATURY.....	79
	INTERNETOVÉ ZDROJE	84
	SEZNAM OBRÁZKŮ	88
	SEZNAM TABULEK	89
	SEZNAM PŘÍLOH	90
	PŘÍLOHY	91

ÚVOD

Naším záměrem bylo vytvořit program, který má regionální ukotvení. Práce je zakončením studia na humanitním oboru Technické univerzity v Liberci. Také studenti a pedagogové této univerzity přispěli k tomu, že před téměř 15 lety v USA na výrobní lince české výroby přišla na svět netkaná textilie z nanovláken. Technologie Nanospider profesora zdejší katedry Oldřicha Jirsáka dokáže vyrábět netkané textilie s nanovláknem o průměru 80 nm, což je tisíckrát tenčí než lidský vlas. (Černoch, 2017, s. 18). V současnosti se nové technologie používají k výrobě filtrů, kompozitu a membrán. Jsou významným komponentem ochranných pomůcek při stále probíhající koronavirové nákaze. Mají obrovský potenciál ve všech odvětvích, zejména v energetice, medicíně a strojírenství, který zkoumají týmy místní univerzity. (Nanotechnologie 2021).

Věhlas Liberce získaný výzkumem nanovláken navazuje na technickou historii města a kraje. Dominantním odvětvím zde byl v minulosti textilní a sklářský průmysl odrážející technickou invenci a zručnost zdejších lidí. Textilní rozvoj byl spjat se jménem průmyslníka Johanna Liebiega. Průmyslový Liberec byl v polovině 19. století druhým nejlidnatějším městem v Čechách. Dnešní automobilový průmysl, který vytlačil zmiňovanou výrobu, má historickou stopu v osobnosti vynálezce Ferdinanda Porscheho, který tady navštěvoval kurzy elektrotechniky na průmyslové škole. Liberecko je významně zapsáno do dějin architektury Hubáčkovým Ještědem a již zaniklým obchodním domem Ještěd vytvořeným architektonickým sdružením SIAL v duchu strukturalismu. Ducha moderní architektury s historickou patinou si zažil každý student zdejší univerzity při návštěvách Krajské vědecké knihovny futuristického vzhledu, která je skutečnou stavbou smíření, stojící na místě bývalé synagogy. Město vyniká také kvalitou a počtem soch ve veřejném prostoru. Historické inspirace nacházíme také na Českolipsku, jehož nálezy ukazují na význam hrnčířské kultury a rozvoj textilního tisku.

Technická řešení vyžadují lidi se zájmem o techniku, zručnost a odborné znalosti. Na metodickém portálu rámcově vzdělávacích programů je odborných článků o polytechnickém vzdělávání méně než ostatních. Poptávka po technicky orientovaných lidech na evropském trhu práce znamená obrat od éry, kdy rozvoj praktických dovedností na základních školách byl považován za nepotřebný, v důsledku čehož byla omezována pracovní výuka a rušeny pracovní dílny. Zručnost a schopnost poradit si je potřebná v mnoha inženýrských, uměleckých a lékařských povoláních. Praktický přístup vyžadují každodenní činnosti péče o domov, zahradu, auto či komunikace s dodavateli technických řešení pro domácnost nebo v podnikání.

Tato práce si klade za cíl navázat na technický odkaz města Liberce a České Lípy a zmapovat, vytvořit a ověřit volnočasové aktivity s polytechnickým zaměřením pro věkovou skupinu mladších školáků zábavnou formou s využitím poznatků muzejní a zážitkové pedagogiky.

Prací také vzdáváme hold zesnulému profesoru Janu Sokolovi, muži, který se nejprve naučil zlatnickému řemeslu, poté se 20 let věnoval ve své době nové disciplíně, počítačovému programování, následně se stal uznávaným filozofem a vysokoškolským pedagogem. Měla jsem možnost se v Senátu ČR zúčastnit jeho přednášky ke Dni učitelů. Ta byla inspirativní, nadčasová, novátorská, a přesto dobře uchopitelná. Domnívám se, že srozumitelnost jeho myšlenek ovlivnila jeho životní cesta a také původní profese zlatníka a mechanika, tj. obory polytechnického vzdělávání.

1 Volný čas

Volným časem se rozumí doba, kdy nepracujeme pro obživu či nechodíme do školy. Volný čas vznikl jako protiklad k pracovní době, popř. obecně jako protiklad povinnosti (Hofbauer 2004, s. 13). Je to něco, co je pro nás důležité, na čem nám záleží. Trávení volného času je jedním z ukazatelů životního stylu. Je odrazem individuálního systému hodnot jedince. Lidé přisuzují volnému času různou hodnotu. Někteří lidé považují za životní poslání práci a volný čas vnímají jako něco nepatřičného. Protipólem je orientace na koníčky na úkor pracovních povinností. Podceňování nebo přeceňování volného času není správné, optimálním stavem je rovnováha mezi sférou povinnosti a volného času. (Pávková 2008, s. 28–29, s. 32).

V češtině se dobově používala věta „To je nečas.“, která významově odkazovala na hodnotu času. Mít čas spojujeme od pradávna s něčím příjemným. Pojem času zkoumali již řečtí filozofové. Platon považoval čas za něco, co nelze vynutit, co přichází samo a člověk musí být bdělý, aby správný čas nepropásl, aby dílo nebylo zkaženo. Opaschowski považuje Freizeit za objevení a uvolnění těch projevů člověka či dítěte, které svědčí o jeho vitalitě, kreativitě a vůli sledovat určité cíle a hodnoty s ohledem na jeho věk a vyzrálost. S volným časem se pojí problematika dobrovolnosti, spontánnosti, podněcování a nedirektivní motivace. (Kaplánek 2013, s. 31).

V dávných dobách se život řídil východem a západem slunce. Život určoval zemědělský cyklus. Máme důkazy o naplnění volného času ještě před naším letopočtem. Ve 3. tisíciletí př. n. l. znali lidé hru v kostky, o čemž svědčí hliněné nálezy. Také mezopotámské artefakty jsou důkazem hry, kterou považujeme za kulturní projev a prostředek rozvoje lidského života. (Jirásek 2019, s. 172, 179). Volný čas ve starověkém Řecku byl prodchnut ideami kalokagathie, propojením těla a ducha. Řekové měli odvahu a ochotu se pro takový ideál angažovat. Symbolem jeho naplnění jsou starořecké olympijské hry. Ženy nebyly součástí sportovních klání a velkolepých divadelních představení. Volný čas jako prostředek k pěstování ducha a těla byl doménou mužů. Genderové rozdělení rolí mělo vliv na charakter volného času v minulosti nejen u dospělých, ale i u dětí.

Svědectvím o trávení volného času je nehmotné kulturní dědictví v podobě lidových obyčejů a zvyků. Mezi takové domácí zvyky patří například masopust nebo slovácký verbuňk, které jsou na seznamu nehmotného dědictví UNESCO. Tradice mají ukotvení v ročních obdobích.

Postupem času, již ve středověku, ovlivňovalo volný čas zavádění pracovní směny. Středověká společnost, zejména venkovská, byla hospodářsky soběstačná. Jejich prioritou bylo uživit se. Lidé si zhotovovali téměř všechno, od obydlí po nářadí. Zpracovávali vlnu a kůži na zhotovení oděvu, chovali domácí zvířata a pěstovali obilí. Jediné, co kupovali na trhu, bylo nářadí a součástky ze železa a keramické nádoby. (Vondrušková, Vondruška 2015, s. 8–9). Domácí práce byly důsledkem toho, že volného času, jak jej chápeme nyní, měli lidé pomálu. Postupy byly tradiční, dědily se z generace na generaci. Specifické rozložení času bylo v kláštrech, kde nebylo oficiálně pro hru a veselí místo. Za centrum společenského života lze i dnes považovat krčmu a kostel s pěveckým sborem. (Hoch 2020, s. 15). Návrat k myšlence kalokagathie objevila renesanční společnost, která vzhlížela k dědictví řeckých filozofů.

Volný čas dětí se v minulosti o mnoho nelišil od jeho podoby před nástupem počítačů a internetu. Mnoho typických dětských her lze spatřit na obraze z roku 1560 vlámského malíře Pietera Brueghela st. z cyklu „Dětské hry“. Děti na obraze hrají na slepou bábu, přetlačují se, tloučou špačka, hrají loutkové divadlo, chodí na chůdách apod. (Hoch 2020, s. 38). Existují tedy hmotné důkazy o radosti z volného času, hře a pohybu.

Mnohé panovnické dvory v době feudalismu byly považovány za místa zahálky. Přejít k cechovní výrobě a posléze k výrobě manufakturní pro běžného člověka nepředstavoval více času. Ten klíčovým způsobem ovlivňovala věda, objevování nových energetických zdrojů, celospolečenský pokrok, revoluční a emancipační hnutí, které měnilo způsob života, zajištění obživy a obstarání zdrojů. Do začátku 20. století možnosti volného času významně ovlivňovaly třídní rozdíly. Potřeba smysluplného trávení volného času, zejména v přírodě, nabývala na významu v moderní době při rozmachu techniky a průmyslu. (Jirásek 2019, s. 60–61). K demokratizaci volného času jako oblasti pro všechny dochází zejména po druhé světové válce. Volný čas se stal celoživotním fenoménem.

Ještě na konci 19. století tvořil např. v Německu pracovní čas dvě třetiny života, dnes je tomu přibližně polovina. Významnou roli hraje demokratizace volného času, tj. možnost svobodného rozhodování o něm. (Hofbauer 2004, s. 28). Dalším faktorem je prodlužování doby dožití, fenomén aktivního stáří i další nové, nečekané okolnosti jako například aktuální koronavirová situace ve světě, která zasahuje do oblasti volného času. Volný čas má i druhou stránku, tou je jeho rozšíření z důvodu nezaměstnanosti nebo jeho

nevyužívání z důvodu workoholismu. Část populace neumí využít nabídky pro volný čas. (Hofbauer 2004, s. 44).

V současnosti již druhým rokem zažíváme opatření Covid 19, které mění podobu volného času. Aktivita dětí i dospělých jsou zasaženy požadavkem sociálního distance. Bezprostřední komunikace se přesunula do nových technologií, volnočasové aktivity jsou nasměrovány do přírody, mají individuální nebo rodinný charakter. Volný čas se změnil, není jej méně, možná s ohledem na nárůst nařízené práce doma a další restrikce jej má někdo i více, ale je jiný. Více času nemají exponované pozice, zejména profese zajišťující zdravotní, sociální a logistické služby, učitelé poskytující vzdělávání distanční formou a řada dalších. Celá situace má sociální, ekologické, mezilidské a zdravotní aspekty, které působí na oblast volného času.

2 Muzejní edukace

Edukace představuje záměrné působení na jedince. Edukační procesy současné humanistické koncepce jsou ovlivňovány celou řadou nepřímých podnětů a chápány jako pomoc na cestě životem. (Jůva in Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 7). Škola byla tradičně spojována s muzeem. Podstatou muzejní pedagogiky je vytváření aktivit, které se zaměřují na muzejní publikum a rozvoj jeho učení. (Jůva in Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 9). Využití muzejních postulátů v pedagogice není ničím novým. Nejen Jan Amos Komenský v díle Všenáprava, ale také například Maria Montessori či Johann Heinrich Pestalozzi si uvědomovali propojenost muzeopedagogiky s tématy výchovy, zejména její vhodnost v oblasti mimoškolní výchovy. (Jůva 1991, s. 88).

Muzeum je považováno od starověku za nenahraditelný zdroj lidského vědění. John Dewey muzeum nazýval „akumulovanou zkušeností lidstva“. Již antické alexandrijské muzeum disponovalo prostory pro přednáškovou činnost a výzkum, kde učenci společně participovali na vědeckém studiu.

Historickou muzeologii tvoří nejstarší sbírky panovníků a kněží starších civilizací starověku. Nejslavnějším sběratelem mezi českými panovníky byl Karel IV. se svou reprezentativní kolekcí ostatků a relikvií. V období od 15. století se rozvíjejí šlechtické sbírky, u nás například dobře známý kabinet císaře Rudolfa II. Mezi sběratelské rody patřily např. Habsburkové, Mediceové, Wittelsbachové a řada dalších. Kabinetní sbírky měly soukromý charakter, záleželo na jejich majiteli, zda je zpřístupnil. (Jagošová, Jůva, Mrázová 2010, s. 13–15).

Vzdělávací role muzea posilovala zejména na přelomu 19. a 20. století, kdy dochází k jejich prudkému rozvoji. První stálou muzejně pedagogickou službu nabízel Louvre již v roce 1880.

Společenské změny 19. století, zejména období osvícenství, změnily charakter muzeí. Dochází ke zpřístupňování sbírek veřejnosti. Do tohoto období spadá také zpřístupnění části hradu Frýdlant v severních Čechách, který je považovaný za nejstarší hradní muzeum ve střední Evropě. Myšlenkový odkaz osvícenství podpořil již dřívější snahy o demokratizaci muzeí.

Jedním z prvních muzeí na světě, které vzniklo primárně s muzejně pedagogickým záměrem, bylo mnichovské Německé muzeum, ve kterém Georg Kerschensteiner formuloval požadavek na propojení muzejních sbírek s obsahem učiva. Vedle muzeí

se řada institucí zabývá muzejními aktivitami, např. zoologické a botanické zahrady, planetária, knihovny, archeoparky, akvária apod. (Jůva in Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 7).

Vytváří se nový obor muzejní pedagogika, který je spojen s aktivitami Alfreda Lichtwarka, prvního ředitele hamburské Kunsthalle. Alfred Lichtwark se zaměřil na oslovování nejširšího publika, zejména mládeže, a na podněcování tvořivosti. (Jůva in Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 7). Po revoluci se muzea v Čechách zaměřila na profesionalizaci a zlepšování muzejní edukace. Inspiraci hledala zejména v kolébce muzejní pedagogiky, kterou je Německo. V roce 2008 vznikl dokument *Qualitätskriterien für Museen*, který vymezil základní úkoly muzea, cílové skupiny, rozvoj muzejně didaktických koncepcí včetně spolupráce s dalšími subjekty a evaluace aktivit a stal se tak inspirací i pro okolní země. (Kunz-Ott 2008, s. 8).

Sběratelství je také marketingovým nástrojem, které propaguje svého majitele, obec či podnikatelskou činnost. (Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 11–14). Zájem o sběratelství se odráží také v popularitě televizních pořadů, např. „Mistři zastavárny“, „Válka skladů“ apod. Sběratel mívá svou kolekci pod kontrolou, ve sbírce se vyzná a je na ni hrdý. Oproti tomu sběrač hromadí vše, co se jednou možná hodí, nedokáže skoro nic vyhodit a kontrolu nad svým nutkáním ztrácí. Za skladiště, ve kterém se neorientuje, se často stydí. (Sběratelství 1997).

I dnes je sběratelství velmi rozšířené, nesbírají se jen předměty s vědeckou, estetickou, náboženskou nebo finanční hodnotou. Sběratelství neexistuje jen ve vědomé a institucionální formě, ale také na individuální úrovni, např. dětské sbírky, kolekce předmětů z dovolené apod. Muzeum jako paměťová instituce není jen shromaždištěm zajímavých věcí, je vzdělávacím i komunitním centrem. Vyznačuje se informační dostupností, vizuální kulturou a důrazem na poznávací úlohu. Tento fenomén dnešních muzeí je označován jako edukační obrat. (Drobný in Dolák, Holman, Jagošová a kolektiv 2014, s. 5).

Zdrojem spolupráce škol a muzeí v přírodovědné a technické oblasti jsou zejména centra vědy a dětská muzea, kde se děti setkávají s oběma přístupy muzejní pedagogiky, tj. výstavní muzejní didaktikou, která propojuje muzejní předměty s dalšími komunikačními prostředky, a prezentační muzejní didaktikou, která zahrnuje aktivity typu exkurze nebo workshopy. (Bílek 2009, s. 13, 15). Přestože je exkurze inspirativní výukový nástroj, nebývá efektivně využívána. Výzkumná studie realizovaná v roce 2002–2004

v Ústeckém kraji za účasti 335 žáků a 90 učitelů ukázala, že třetina dětí nechodí do muzea se školou nebo ve svém volném čase vůbec. Muzea jsou využívána v čase „školního klidu“, tj. před koncem školního roku a o Vánocích. Studie ukázala, že procento učitelů, které nenavštěvují muzeum vůbec, je o hodně vyšší než procento těch, kteří muzeum používají ve své edukační praxi. Jedním, pravděpodobně stěžejním důvodem, je hodinová dotace, která je bariérou organizačního zajištění akce. Dalším motivem je, že učitelé nedisponují znalostmi k využití alternativní výuky. (Bílek 2009, s. 18–39). Od učitele se žádá tvůrčí přístup. Výrazným oživením výuky i mimoškolních aktivit je využití krátkodobých výstav i stálých expozic muzeí. Velkou pozornost využití potenciálu muzeí ve výchovně vzdělávacím procesu věnuje USA a také Německo, kde tak činí již tradičně. (Jůva 1991, s. 87).

V současnosti se muzea orientují na využití nových technologií. Existuje centrální evidence sbírek muzejní povahy, k dispozici jsou virtuální muzea. V době koronavirové nákazy muzea zpřístupnila výstavy online. Slezské zemské muzeum připravilo aktivity nazvané „Muzeum pro děti z pohodlí domova“ (Muzeum pro děti 2021). Dětem nabídlo pracovními listy, které obsahovaly úvodní informace s fotodokumentací, prezentaci muzejního předmětu a kvízové otázky. Zajímavý projekt nazvaný „Muzeum jde k Vám“ v době opatření způsobených koronavirem nabídlo veřejnosti Přírodovědné muzeum Jesenicka. Projekt obsahoval více než 4 desítky témat. (Muzeum Jeseník 2021). Inspirativní nabídku udělalo pro veřejnost Technické muzeum v Brně. (TMB 2021). Představilo úkoly inspirované expozicemi různé obtížnosti strukturované do 4 bloků: „Kreslete s námi, Luštěte s námi, Poznávejte s námi, Vyzkoušejte s námi“. V druhém roce opatření Covid 19 muzea zacílila svou edukační činnost na práci mimo muzeum, jako například Severočeské muzeum v Liberci. (Pacourkoviny 2021).

Virtuální aktivity muzeí mají možnost oslovit část veřejnosti, která nemá možnost ho navštívit osobně. Lze předpokládat, že nabídky tohoto typu osloví aktivní rodiče a učitele, kteří je zprostředkují dětem. U starších dětí se již očekává, že si informace a inspiraci nacházejí převážně samy.

Vznikají platformy pomáhající pedagogům lépe těžit z možností distančního vzdělávání. V tomto směru má zajímavou nabídku DOX, kterou jsem opakovaně využila. Ta se nese v duchu jejich sloganu: „V době, kdy stále více lidí myslí nebezpečně stejným způsobem, schopnost umění znejistit třeba jen na chvíli naše obvyklé způsoby vnímání může být jeho největším přínosem“. (DOX 2021).

3 Socializace dítěte

Jedním z faktorů ovlivňujících postoj k volnému času je osobnost konkrétního člověka. Na utváření osobnosti se podílí řada činitelů, zejména vrozené dispozice a vliv prostředí. Přejchod od biologického tvora ke společenskému je nazýván socializací. Socializace zahrnuje učení, kterým si jedinec osvojuje určitý obsah, a regulační proces. Podle sociologa Anthonyho Giddense je socializace proces vývoje jedince od bezmocného novorozence k osobnosti, která si uvědomuje sebe samu a je orientovaná ve své kultuře (Giddens in Jedlička 2015, s. 12). Pokud je působení na dítě záměrné, nazýváme je výchovou. Klíčovou roli při výchově dětí má rodina jako primární sociální skupina. Děti vychovávané v jedné rodině stejnými rodiči, si nejsou podobné. Rozdíly mezi sourozenci jsou dány rozdílnými zkušenostmi a výsledkem rozdílného přístupu rodičů k nim. (Sollárová in Výrost, Slaměník 2018, s. 50–51).

Rodina zůstává svébytným druhem pospolitosti. Poskytuje útočiště a zároveň dává prostor pro akční projev. V prostředí sourozenců, příbuzných a přátel rodiny je v dítěti navozována představa o širším okolí a o společnosti. (Helus 2015, s. 219, 222). Na působení rodiny navazuje výchova v předškolních, školních a mimoškolních zařízeních.

Podmínky k socializaci se proměňují. Ještě před sto padesáti lety vyrůstaly děti v blízkosti svých otců, kteří pracovali v zemědělství, starali se o hospodářství a živili se výrobou a prodejem výrobků pro domácnost. S nástupem industrializace převzaly výchovu v rodině ženy. Nepřítomnost otce v rodině ještě neznamovala, že by byl v rodině nepřítomen „emocionálně“. Postupem času a pod vlivem mnoha faktorů dochází k zaměstnávání žen. Ženy se stávaly finančně nezávislými na mužích a docházelo k institucionalizaci výchovy. Výchovné zařízení, tedy jesle, dětské skupiny, školky a další, mají své odpůrce i příznivce. Kritici institucionalizované péče nejmenších dětí poukazují, že vnitřní potřeby dítěte nemůže uspokojovat nikdo jiný než člověk, který má o něj dlouhodobý zájem. Existují rovněž opačné názory, které poukazují, že ne všichni rodiče jsou dostatečně psychicky a materiálně vybaveni na to, aby poskytlí dítěti lepší péči než odborný personál. (Biddulph 2009, s. 70, 73, 109). Světově uznávaný psycholog a propagátor nezastupitelné role rodiny Zdeněk Matějček poukazoval na výzkumy ze 70. let, ve kterých nebyla zjištěna rizika psychické deprivace u dětí z jeslí. Oceňoval přínos docenta Jaroslava Koča a dalších skupin odborníků, kteří dovedli tlumit rysy těchto zařízení v době vlivu marxistické teorie na výchovu dětí v socialistickém Československu. (Matějček 2008, s. 24).

Socializace čelí v dnešní době mnohým výzvám. Jedním z cílů výchovy je naučit člověka smysluplně využívat volný čas, formovat jeho zájmy a podporovat jeho celoživotní záliby. Lidé přistupují k volnému času rozdílně.

K adaptaci na nové prostředí potřebuje dítě sociální zkušenosti, které jsou důležitou součástí jeho identity. V mladším školním věku je nejvýznamnějším mezníkem nástup do školy. Škola má klíčový význam při vstupu dítěte do společnosti. Emoční oporou dítěte je rodina, která je významným činitelem ovlivňujícím školní úspěšnost. Při nedostatečné úrovni sociální komunikace mluví Vágnerová o „sociokulturním handicapu“ (Vágnerová 2017, s. 255, 311).

V minulosti si děti utvářely volný čas samy, dnes mnoho rodičů dbá na to, aby se nenudily. Nicnedělání, plýtvání časem a nečinnost nejsou vítané. Důvodem může být to, že rodiče považují pedagogické ovlivňování volného času za prevenci nevhodných forem chování (Pávková 2008, s. 32). Dětem je ztíženo spontánní přivlastňování prostoru. Vedlejším efektem častého doprovázení dětí na kroužky autem je, že ztrácejí cit pro čas a pohyb. Děti, stejně jako rodiče, mají právo na samostatně určený čas a prostor, který rozvíjí individualitu. Dítě v rodině potřebuje vedle blízkosti také odstup. (Rogge 2013, s. 33, 34, 81).

Podle Heluse posilují aktivizující vztahy odhodlání jedince (dítěte) odvážně jednat, věřit ve zdar svého úsilí a mobilizovat síly. Facilitující vztahy usnadňují zvládnání úkolové situace a umožňují podat vyšší výkon. (Helus 2018, s. 199). V průběhu celoroční práce v kroužku roste smysl účastníků pro komunitu. (Jirásek 2019, s. 114–115).

Dítě v dětské skupině zažívá úspěch i zklamání. Pokud dochází k opakovanému neúspěchu, často používá obranné mechanismy. Neúspěch přisuzuje kamarádům, nefungujícímu peru nebo špatnému světlu. Motivujme děti, aby změnily neobjektivní náhled na neúspěch a podporujme jejich zlepšování. (Zelinová 2011, s. 57).

Opakem socializace je dysfunkční socializace, která neumožňuje, aby jedinec dokázal překonávat omezení prostředí a spoluvytvářel kulturní hodnoty. (Helus 2015, s. 188). Vedle rodin milujících a funkčních jsou rodiny zatížené až rizikové. Častým jevem je přetížená rodina. Jedná se o rodiny konfliktní, rodiny v zátěži v souvislosti s nemocí, v důsledku kariéry, bytové nebo ekonomické situace. (Helus 2015, s. 227). Tam, kde není dítě přijímáno a milováno, existuje riziko týrání. (Matějček 2008, s. 25).

Z výše uvedeného shrnuji, že volnočasová zařízení dětem zprostředkovávají rozmanitou spolupráci mezi vrstevníky a jsou, po rodině a škole, dalším významným zdrojem socializace. Klima ve volnočasových aktivitách je odlišné od prostředí školy a rodiny. Malá skupina vytváří vztahy mezi členy. Chování každého z nich má vliv na ostatní. Členové skupiny se vzájemně ovlivňují, existuje mezi nimi závislost. Dalším vymezením malé skupiny je, že „se prožívají jako k sobě patřící“. Skupinová příslušnost je zdrojem celoživotních zkušeností. Dítě se v ní musí přizpůsobit standardům, které se v životě uplatňují. Hra v dětském kolektivu, ať už v rámci organizované aktivity, nebo spontánní činnosti s vrstevníky na hřišti, u sousedů apod., je zdrojem sociálního učení a sebepoznání. Děti se začínají orientovat ve skupinových vztazích, učí se spolupracovat, tolerovat druhé, nacházejí místo v kolektivu a přebírají rozmanité skupinové role.

4 Specifika mladšího školního věku

V této práci se zaměřujeme na cílovou skupinu dětí mladšího školního věku. Jedná se přibližně o období od 6 do 9 let dítěte, kdy se sžívá s novou rolí školáka a získává základy vzdělání, tedy čtení, psaní a počítání. (Vágnerová 2017, s. 256).

V tomto období dochází ke zrání mozku, který ovlivňuje nejen zrání regulačních schopností, ale i rozvoj motorické a senzomotorické koordinace. Dítě by již mělo mít vyjasněnou laterální ruku. Probíhá významně rozvoj zrakového vnímání, zejména vidění na blízko zahrnující rozlišení detailů na obrázcích. Mladší školáci jsou schopni „postupného prohlížení“, které pokládá základ ke čtení. S tím souvisí koordinace očních pohybů. Dítě je schopno se zaměřit na to, co potřebuje. Zároveň se rozvíjí senzomotorická koordinace, zejména koordinace ruky a oka. Tuto činnost dítě využívá v kreslení, psaní atp. Rozvíjí se pohybové schopnosti dětí, které se senzomotorickou koordinací úzce souvisí. (Vágnerová 2017, s. 261).

Dítě mladšího školního věku je schopno lépe uvažovat o věcech, osobách nebo skutečnostech, které opravdu poznalo, prožilo nebo je zrovna poznává a prožívá. Zaměřuje se na poznání skutečného světa. Při řešení problému vychází děti z dosavadních zkušeností. Školákovo myšlení se ubírá tím směrem, že si uvědomuje prožívání jiných lidí i sebe sama. Uvědomuje si, že lidé mohou mít různé názory, potřeby nebo důvody k tomu, jak se chovají. (Vágnerová 2017, s. 267–268).

Abstraktní myšlení se rozvíjí na konci mladšího školního věku. Děti v tomto věku zaujme to, co je pro ně zajímavé a poutavé. Z toho plyne, že z výkladu učitele si každé dítě může odnést něco jiného. Postupem času a zráním mozkových center se školák naučí selektovat informace a zaměřovat se na důležité věci. Dokáže filtrovat přijímané informace. Menší děti ještě nedokážou rozlišovat a uchovat ty informace, které potřebují. Tato dovednost se zlepšuje s nárůstem nároků na rychlost zpracování a kapacity pracovní paměti. (Vágnerová 2017, s. 287).

Nástup do školy představuje období zvýšených požadavků. Dítě se může ocitnout pod tlakem a následně dochází k nabourání emoční bilance. Může dojít k pocitům úzkosti a strachu. Zrychluje se emoční zralost na úrovni dětí mladšího školního věku. Děti se učí regulovat pocity nepohody a získávají cennou zkušenost, že neúspěch se dá napravit. (Vágnerová, 2017 s. 311).

Obecně lze říct, že děti školního věku bývají optimistické, mají tendenci interpretovat dění pozitivním způsobem. Postupně dochází k propojení emočního hodnocení a racionálního uvažování. (Vágnerová 2017, s. 305).

Zlepšuje se postupně schopnost chápat emoce jiných lidí. Dochází k poklesu kognitivního egocentrismu. Rozvíjí se schopnost pracovat s empatií. Děti, které projevují schopnost vcítění se, jsou oblíbené. Děti dovedou popsat, co jim vadí, což jako předškoláci zdůvodnit nedokázaly. Rozvoj sociálních kompetencí dětí mladšího školního věku je vázán na emoce, které souvisejí se vztahy s jinými lidmi. Děti dokážou emoce nejen regulovat, ale také předstírat, tyto schopnosti rozvíjejí postupně. S nárůstem ovládnutí vlastních emocí dochází ke zrání v oblasti sociální adaptace. Rozvoj emoční regulace se projevuje zejména v kontaktu s vrstevníky. (Vágnerová 2017, s. 306–309).

Ve vývoji řeči je rozhodující prvních šest let života. Vývoj každého dítěte je individuální, stádium řečového rozvoje je nutné vždy posuzovat v souvislosti s celkovým zdravotním stavem a psychomotorickým vývojem.

Pro správný fyziologický vývoj řeči existuje několik podmínek, jako je např. vhodné stimulační prostředí a správné řečové vzory, které by mělo dítě nacházet především v rodičích a osobám, které jsou mu nejbližší. Z lékařského hlediska je nezbytné, aby dítě mělo dobrý sluch a vyznačovalo se absencí neurologického či psychiatrického postižení, stejně jako výraznější anatomické či funkční patologie v oblasti dýchacího, fonačního a artikulačního ústrojí.

S vývojem řeči jsou spojeny i jeho poruchy. Vývojové poruchy řeči představují skupinu řečových poruch, které vzniknou v průběhu vývoje plodu v prenatálním nebo postnatálním období dítěte do prvního roku věku. Pokud nejsou dobře a včas diagnostikovány, mohou přetrvávat až do období dospělosti, nebo se mohou dokonce ještě zhoršovat. Vývojové vady řeči se tedy musí řešit správnou logopedickou terapií. Stav verbální komunikace ovlivňuje dítěti i jeho optimální psychický vývoj, dosažené vzdělání a do budoucna i profesní volbu. (Preissová, 2013, s. 242–243).

5 Zážitková pedagogika

Historické kořeny zážitkové pedagogiky v Česku tvoří dílo Jana Amose Komenského, představitele celostního pojetí rozvoje osobnosti. Jeho učení je opřeno o zkušenost s přírodou a pobyt v ní. Hlavním požadavkem jeho pedagogiky je připravenost na život, důraz na získávání edukační zkušenosti prostřednictvím smyslů, cestování a hry. Aktivita jako jedna z pedagogických zásad Komenského je v zážitkové pedagogice klíčová. Jeho „Škola hrou“ je školou na jevišti zdůrazňující význam dramaturgie ve výchově. (Jirásek 2016, s. 159). Dramaturgie je charakteristickým principem zážitkové pedagogiky, který strukturuje programy do scénářů. (Jirásek 2016, s. 169).

Pedagogický zásah prostřednictvím zážitku vychází z myšlenek a praxe zážitkové terapie německého filozofa a pedagoga Kurta Hahna. Ten se věnoval vytváření struktur, které napomáhají budovat tzv. aktivní základní postoj, pohotovost a připravenost pustit se do aktivního prožívání. Možnost bezprostředního vlastního prožití odhaluje v člověku nové oblasti, přispívá k získání zkušeností a osvojení trvalejších vědomostí. Princip přímého zážitku zahrnuje jak pozitivní význam, tak i omezení. (Vážanský 1993, s. 109–110).

Dalším ideovým zdrojem zážitkové pedagogiky je kombinování aktivního pohybu s dalšími činnostmi, např. tábořením, poznáváním přírody, historie, památek. (Franc, Zounková, Martin 2007, s.12–13). Podle některých výzkumů je mnoho českých dětí venku méně, než američtí vězni, tj. méně než dvě hodiny denně. Škola a kroužky jsou často primárním místem nabízejícím dětem „cestu ven“. (Danišová 2018, s. 5).

Turistika se rozvíjela u nás ještě v době Rakouska-Uherska v období do války. Inspirací na začátku 20. století bylo skautské hnutí Baden-Powela, které zahrnovalo víkendové táboření a trampingu. Bylo to období prosazování progresivních liberálních vzdělávacích směrů, které uváděly do pohybu energii českých učitelů, žáků a studentů. Jedním z takových učitelů byl Jaroslav Foglar, ikonická postava českého skautingu. Foglarův odkaz je stále živý zejména díky jeho spisovatelské činnosti. V poválečném období, v době vlády komunistů, byl rozvoj volnočasových aktivit brzděn politickou normalizací. I v době socialismu se rozvíjela nezávislá iniciativa studentů ovlivněná organizací Outward Bound. V této době se prosazovala ekologická hnutí. Jedním z nejproslulejších bylo hnutí Brontosaurus, které kombinovalo ochranu životního prostředí s ekologickou výchovou dětí. Za iniciátora a propagátora kreativního přístupu výchovy k přírodě je považována Prázdninová škola Lipnice vyznačující se rychlým tempem,

vysokou intenzitou a neočekávanými zážitky. (Franc, Zounková, Martin 2007, s. 14). Výchova v přírodě je považována za specifickou českou tradici, ve které je zážitek metodickou oporou a cílem je zkušenost. (Jirásek 2016, s. 155, 157).

Učení je přirozený proces, který je považován za evoluční výhodu. Rodiče a pedagogové mohou chuť „dozvědět se“ utlumit. Čtyřleté dítě klade v průměru 26 otázek za hodinu. Po nástupu do školy klesne počet otázek na třetinu ve stejném časovém úseku. Cestou k udržení zájmu je dát dětem prostor, aby si řídily věci samy, cítily pohodu. Děti se aktivizují, když se doptáváme, ukazujeme na souvislosti, protože díky zkušenosti vidíme analogie lépe. Exkurze, výpravy, výlety, návštěvy muzea a science center, to všechno umožňuje učení všemi smysly. Pak dětem vzdělávání dává větší smysl. (Kovaříková 2018, s. 10–11).

Spojení zážitkové pedagogiky s muzejní a polytechnickou činností umožňuje podporovat v dětech zájem o řemesla a techniku. Poznání předmětů historické hodnoty má potenciál v zábavném objevování principů fungování vědy a techniky. Součástí polytechnické výchovy je budování vztahu k životnímu prostředí a pochopení principů udržitelnosti. Zážitek je rámec, který umocňuje získávání zkušeností pro každodenní praxi.

6 Tvořivost

V běžném životě hrají tvůrčí činnosti významnou úlohu. Mají praktické využití v praxi, od vyučování po přestavbu bytu. Jedná se o duševní proces, který vede k nápadům, řešením, uměleckým formám, teoriím a výrobkům. Vyznačuje se jedinečností a neotřelostí. (Hartl, Hartlová 2015, s. 631). Zahrnuje schopnost vidět problémy tam, kde zdánlivě nejsou, odchylovat se od obvyklých schémat. (Ullrich in Nakonečný 1995, s. 107). Tvůrčí činnosti vyžadují podněcování a procvičování. (Petty 2002, s. 236–237).

Tvořivost se rozvíjí aktivitami, tedy i volnočasovými činnostmi. Konání, které má v sobě novost a zároveň užitek v podobě získání nového poznatku, znalosti či zkušenosti, považujeme za rozvojové. Tvořivý pedagog a tvořivý žák překračují zaběhlé konvence a sociální bariéry. Preferují vlastní zkušenosti oproti didakticky předkládané zkušenosti. (Němec 2004, s. 40). Tvořivý žák projevuje zájem o poznání, často pracuje bez přímého příkazu, projevuje se nedisciplinovaně, je optimistický, rád pomáhá ostatním, lépe odhaluje problémy. (Lokšová, Lokš 1999, s. 124).

Tvořivý proces má své etapy. Podle Musila se jedná o proces percepce, který má těžiště ve vnímání a postižení problému. Dalším krokem je analýza zaměřená na rozbor situace a stanovení cílů. Navazuje etapa syntézy a produkce, jejímž výstupem jsou nápady a alternativy řešení. Dalším krokem je selekce a závěr patří aplikaci, včetně překonávání překážek při realizaci. (Musil in Lokšová, Lokša 1999, s. 133).

Dobře vymyšlené otázky jsou prostředkem k rozvoji tvořivosti. Obvyklé otázky zjišťující znalosti žáků jsou podle Bloomovy taxonomie didaktických cílů na nejnižší příčce. Inspirativní otázky zahrnují analýzu, syntézu, porozumění, hodnocení apod. Příkladem takových otázek je např. „Jaké společné vlastnosti má voda a olej?“ nebo „Proč praskne sklenice, když v ní zamrzne voda?“ (Němec 2004, s. 43).

V 60. letech minulého století byl vyvinut americkým psychologem Ellisem Paulem Torrancem test tvořivosti vhodný také pro děti mladšího školního věku. (Němec, 2004, s. 59). Test se zaměřuje na citlivost k problémům (vidět, zlepšovat a předvídat), originalitu (schopnost překvapit), schopnost produkovat nápady a používat staré poznatky novým způsobem. (Lokšová, Lokš 1999, s. 125). V rámci projektu Nonverbální tvořivost v technické výchově bylo zjištěno, že Tvarový skládací test a Torrancův test figurálního myšlení vyhovuje dětem i pedagogům. (Honzíková 2008, s. 89, 91).

Mezi metody, které rozvíjejí tvořivost, patří problémový výklad, heuristická metoda, někdy nazývaná částečně výzkumnou. (Kalhous, Obst 2009, s. 310–311). Lerner spatřuje roli učitele v oblasti vytyčení problému, postupného objasňování, podněcování a usměrňování dětí. Ze strany žáka jde o proces vnímání poznatků, pochopení problému a jeho postupné řešení včetně nezáměrného zapamatování. (Lerner in Kalhous, Obst 2009, s. 312). V procesu tvořivých činností se dostavuje údiv, který je specifickým druhem impulsu, který pohání duševní činnosti. (Brinek in Jůva 1993, s. 476–475).

Teoretické poznatky o tvořivosti jsou v kroužku využívány prostřednictvím předkládané výzvy. Při ní dochází k uvědomování si dosud neznámých vazeb mezi jevy, nových vědomostí a souvislostí. Důležitou roli má výběr tématu a jeho promyšlená dramaturgie. Dětem se líbí, když je téma zpracováno netradičně. Historii a techniku poznávají prostřednictvím hry a aktivit v přírodě nebo v muzeu. Téma není monotematické, je propojeno s dalšími tématy a kontexty. Aktivit mají prvky improvizace a imaginace. Aktivizují představivost. Dochází k velmi individuálnímu prožitku účastníků, při kterém se ponořují do jiného světa. Děti prožívají kroužek jako zábavu a zážitkové metody jsou jim příjemné. Rády projevují svoji chuť něco dokázat, něco nového zvládnout. Prožívají emoce naplno. Sami si uvědomují posouvání svých současných hranic a nebojí se vydat se do neprozkoumaných oblastí. V kroužku spontánně vznikají nápady, spojení či zajímavé závěry. Někdy jde o nový pohled, ale nejčastěji jde o rozšíření stávající asociace. Pozorujeme, že děti mají rozdílný talent v množství generování nápadů. Teoretické poznatky z oblasti měřitelnosti tvořivosti v mladším školním věku usnadňují porozumění a interpretaci jevů, se kterými se při práci s dětmi setkáváme.

Jiný typ prožitku mají děti při online výuce, která je náhradním programem v době opatření Covid 19. Princip dobrodružství, práce s příběhem a hledání odpovědí na otázky je společný oběma formám vedení kroužku. Distanční výuka ubírá na spontánnosti, ale u některých dětí zlepšila koncentraci a soustředění. Při distanční výuce se děti více podílejí na výběru obsahu než při její kontaktní formě, která je realizována v duchu odhalování tajemství. Moje zkušenost je taková, že zájem o tvořivé aktivity podporuje cílený marketing s rodiči a samotnými dětmi. K tomu využíváme v kroužku facebookovou skupinu nazvanou Objevitelé 2021, která obsahuje upoutávky na program, zpětné vazby, reflexe, prezentace a fotostory.

7 Řemeslo, lidová tvorba a polytechnická výchova

Pojem řemeslo je spjatý s ruční výrobou. Vyznačuje se tradicí, často předávanou z generace na generaci. Nejde o zemědělskou činnost, ani strojní a průmyslovou výrobu. V minulosti nebyla jasná hranice mezi řemeslem a domácí prací na venkově. Zlatý věk řemesla byl do nástupu manufakturní výroby, který přinesl zlevnění a zefektivnění výroby. Z důvodu hájení profesních zájmů vznikají ve středověku bratrstva a později cechovní společnosti. Cechy dbaly na zájmy svých členů, na druhou stranu bránily do jisté míry rozvoji řemesel tím, že omezovaly výkon schopnějších řemeslníků ve prospěch sociálně slabších kolegů. Existovala sdružení specializovaná na jeden obor nebo cechy pro více příbuzných oborů. (Kocourek, Podhorský 2017, s. 8, 10, 12). Hierarchie v dílně byla podobná dnešnímu podniku drobného podnikatele. Původně výrobu řídili mistři a tovaryši vykonávali pomocné práce. Postupně odpovědnost za výrobu přecházela na tovaryše a mistři se starali o organizační záležitosti v podobě shánění materiálu, komunikace se zákazníky a prodeje zboží. (Kocourek, Podhorský 2017, s. 18). Aby se tovaryš mohl stát mistrem, musel splnit řadu podmínek, např. prokázat původ z řádného manželství, záruku váženého občana, předložení výučního listu a zhotovení mistrovského kusu, kterým prokázal svou dovednost. (Kocourek, Podhorský 2017, s. 18).

V 19. století s nástupem průmyslové revoluce začala řemesla ztrácet své výsadní postavení. Lidé nepřestali vyrábět věci, zejména na vesnici, pro vlastní potřebu z dostupných materiálů, kterým byla sláma, konopí, proutí, dřevo, orobinec a vlna. Objevil se pojem lidové umění a tvorba. Rukodělná práce se stává doplňujícím zdrojem obživy. U některé výroby se stíral rozdíl mezi vyučenými řemeslníky a lidovými výrobci. Vznikala družstva pro lidovou tvorbu, která vykupovala a prodávala výšivky, krajku, keramiku, kraslice a další drobné výrobky. V době nového Československa, v meziválečném období, stále přetrvával rozdíl mezi životním stylem na vesnici a ve městě. Zájmu o lidovou tvorbu napomáhal rozvoj turismu spojený s nárůstem volného času u dělnictva ve městech. Státní instituce založené na podporu lidového řemesla po roce 1989 zanikly.

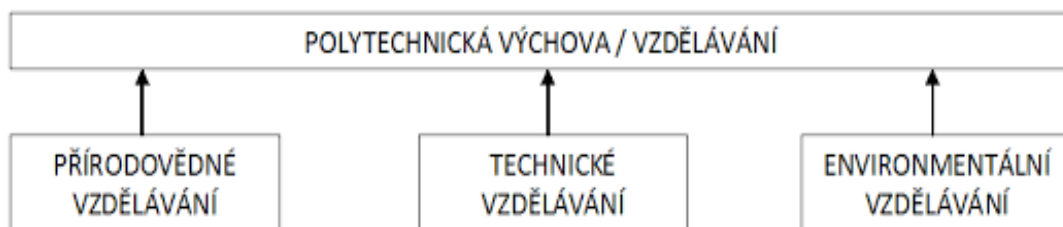
Společenský zájem na zachování lidové tvorby přetrvává dodnes. V roce 2001 se Ministerstvo kultury ČR připojilo k výzvě UNESCO na podporu zanikajících technologií lidových řemesel zřízením titulu Nositel tradice lidových řemesel, který je společenským oceněním vybraných výrobců. (Jančář 2007, s. 75–78). Jedná se o výběrovou záležitost omezenou na ocenění maximálně pěti výrobců za rok u příležitosti Evropského dne kulturního dědictví.

Poslání dřívějších výrobních družstev sdružujících drobné výrobce se dnes přesunulo do online prostředí. Významnou internetovou platformou v Česku a na Slovensku je Fler, který vznikl v roce 2008. O zájmu tvořit svědčí 73 000 registrovaných prodejců, poptávku představuje 340 000 registrovaných nakupujících. Obsah nabídky představuje hodnotu 2 miliardy korun. (Fler 2021). Není jen zprostředkovatelem, ale využívá moderních medií k sociálním kontaktům mezi zhotoviteli, inspiruje prostřednictvím blogu a magazínu a nabízí diskuse i kreativní televizi.

Poptávka je nejen po umělecké tvorbě. Živnostenské služby technického rázu jsou stále vysoce žádané v celé Evropě. Ani v době koronavirové krize neklesla potřeba po řemeslnících. Lidé stále potřebují zedníky, instalatéry, opraváře, zámečníky, topenáře, obuvníky, cukráře apod. Tyto profese i v době protipandemických opatření zajišťují potřeby běžného života. V rouškách přicházejí řemeslníci opravit spotřebiče, otevřít dveře nebo vyměnit čerpadlo.

V odborných kruzích se objevují snahy propojovat výtvarné a řemeslné činnosti, rehabilitovat řemeslo ve všeobecném vzdělávání a vytvořit podmínky pro celistvé pojetí polytechnického učení. (Kafková, Suchan 2017, s. 36–39). Pracovní trh dlouhodobě vykazuje nedostatek řemeslníků, poptávka po nich je v celé Evropě a nic na tom nezměnila ani pandemická situace. Čtvrtina lidí si řemeslné práce dělá svépomocí, zejména z důvodu její nedostatečné nabídky. (Cechl 2019, 2021). Individuální motivaci k rozvoji technického myšlení a uspokojení potřeby tvořit lze najít ve využitelnosti jak v profesi, tak v oblasti volného času s potenciálem přerůst do částečného nebo úplného zdroje obživy. Využití má rovněž v soukromém životě při péči o domácnost.

Dlouhodobě se diskutuje o nízkém zájmu mladých o studium přírodovědeckých a technických oborů. Hlavním trendem je kladení důrazu na porozumění osvojovaným poznatkům a na schopnosti je využívat než na jejich množství a na pouhou recepci žáky. Často se mylně polytechnická výchova redukuje pouze na zručnost, místo aby byla chápána ve smyslu technické gramotnosti. Ta se skládá z osvojení pojmového aparátu a metod, zvládnutí ověřování hypotéz a interakce s jinými vědními obory. Významnou roli hraje také požadavek vytváření širších předpokladů pro budoucí profesní uplatnění. (NÚV, 2017).

Obrázek 1 Schéma koncepce polytechnické výchovy (zdroj: NÚV 2017).

Polytechnická výchova žáků prvního stupně základních škol vychází z koncepce zahrnující přírodovědné, technické a enviromentální vzdělání. Je koncipována prostřednictvím rámcového vzdělávacího plánu nazvaného „Člověk a jeho svět“. Jedná se o oblast vzdělání zaměřenou na praktické dovednosti pro život, ve které hraje klíčovou roli žákův prožitek a osobní příklad pedagoga. Jedná se o modul obsahující pět částí: místo, kde žijeme, lidé a čas, rozmanitost přírody, člověk kolem nás a zdraví. (Hejčíková 2005).

Z uvedeného je zřejmé, že volnočasové aktivity typu Objevitelé jsou společensky žádoucí, protože posilují v dětech zájem o odvětví, které je dlouhodobě žádáno v profesní oblasti.

8 Regionální inspirační zdroje

Oblast vzdělání „Místo, kde žijeme“ je s ohledem na technicko-historický ráz Liberce velmi vhodná pro rozvoj polytechnického zaměření. Sbírkové předměty se nacházejí zejména v Severočeském muzeu a v Technickém muzeu v Liberci. Pro edukační činnost je vhodné využít také soukromých sbírek a zdrojů. Ke studiu historie místa slouží rozličné prameny. Cílem práce s nimi je zkoumání kolektivní a individuální paměti. Jedním z klíčových zdrojů je písemnictví. V minulosti měla korespondence mnohem větší význam než v dnešní době moderních technologií. Například se dochovala korespondence J. A. Komenského, která obsahuje 450 odeslaných a 120 přijatých dopisů, tyto dopisy jsou digitalizovány a uchovány jako nehmotné dědictví stejně jako dopisy anglického biologa Charlese Darwina. Korespondence je hezkým příkladem spojení společenských věd s výpočetní technikou. Studium dokumentů zahrnuje také „čtení mezi řádky“, které umožňuje pochopení širších souvislostí a kontextů, což je velmi intelektuálně podnětná činnost při vedení dětí, která se dá aplikovat také na zkoumání předmětů z rodinné sbírky či muzea. S příchodem digitální doby, chytrých aplikací a sociálních sítí psaná korespondence téměř zaniká. Třetina dětí a dospívajících ve věku 13–19 let nikdy nenapsala dopis (Svoboda 2019, s. 70–73).

Vzdělávací oblast „Místo, kde žijeme“ je zdrojem poznávání historické proměnlivosti. Tento, dnes již běžný metodický přístup, k nám pronikl v druhé polovině devadesátých let. Předtím se poznání z historie opíralo o výčet dynastií, panovníků a letopočtů (Dvořáčková Malá in Matušková 2017, s. 34).

Významnou roli v programu zaujímala stará řemesla a průmyslová výroba typická pro Českolipsko a Liberecko, která odpovídala specifiku cílové skupiny dětí mladšího školního věku. Volba konkrétních řemesel pomohla dětem ponořit se do příběhů starých časů.

Na jižním břehu Ploučnice, dominantní řece severních Čech, ve městě Česká Lípa leží Hrnčířská ulice. Od pradávna zde vedla cesta ku Praze. Nachází se mimo historické jádro a pravděpodobně zde byla dřív než samotné město. V sousedství podmáčených luk a často rozlité řeky se rozprostíralo hrnčířské předměstí. Odříznutí od jádra města nebylo náhodné, důvodem byla ostražitost z požárů z hrnčířských pecí. Paradoxně se předměstí požáry vyhýbaly, na rozdíl od historického centra města. (Bohmischleipa 2008). Celkem zde bylo v období od 16. do 18. století průměrně 13–16 mistrů hrnčířů. Z písemných dokladů víme o mistru Jankovi a Mikulášovi. Lze se domnívat, že keramická výroba

neměla zakořeněnou tradici. Hrnčířské řemeslo rozkvetlo až díky cizincům. Hrnčíři se sdružovali v cechu, který bránil své členy před konkurencí, jak se dovídáme z písemných pramenů. Byli kontrolováni, aby nevyráběli víc, než bylo stanoveno. Mohli pálit jen v jedné peci, mít jednoho tovaryše a jednoho učně. Je překvapivé, že nejvíce důkazů o výrobě pro Českolipsko typické červené keramiky je z 50. až 60. let minulého století, kdy muzeum přijalo do evidence na desítky tisíc položek středověké keramiky střepinného charakteru prokazatelně místní výroby. (Vojtíšek 1983, s. 140–143). Lze usuzovat, že červená keramika z České Lípy byla oblíbená. Svědčí o tom archeologické vykopávky daleko od hrnčířské čtvrti. (Smetana, Gabriel 1983, s. 133). Překvapivě si toto místo zachovalo dlouho svou podobu. Hrnčířská ulice je prvně zmiňována v roce 1478 a až do roku 1945 nesla jméno Hrnčířská, německy Töpfergasse. Ke svému jménu se vrátila po roce 1990. Nejpalčivějším problémem těchto míst, až do dokončení regulace Ploučnice v roce 1915, byly časté povodně. V současnosti staré časy překrývají stavby v duchu socialistického realismu.

Vedle keramiky bylo Českolipsko od středověku místem výroby textilu, zejména barvení a potiskování, tzv. kartounkářství. Podél řeky Ploučnice bylo v minulosti mnoho kartounek, většinu zničil požár. V roce 1837 již na Českolipsku pracovalo 20 větších kartounek z celkového počtu 60 v Čechách. Česká Lípa byla, po Praze a Liberci, největším centrem potiskování textilu v tehdejší Rakousku-Uhersku. Významným občanem, textilním továrníkem a mecenášem České Lípy, byl Heinrich Wendrich. (Polák 2014). Poměrně hodně historických pramenů odkazuje na Ignáce Thuma. Je zdokumentováno, že v roce 1845 provozoval v České Lípě kartounku o 200 potiskovacích stolech, svého času největší v zemi. Vypracoval se z prostého tkalce na nejvlivnějšího průmyslníka a zakladatele továrního komplexu v Moskevské ulici. (Thume 2021). Ve druhé polovině 19. století však o českolipské látky přestává být zájem a v roce 1873 vyhlašuje Thumeho kartounkářský gigant úpadek. Poslední českolipská kartounka, Rosenthalova, končí svůj provoz až v roce 1938. (Brownfield 2011). Kartounka Ignáce Thuma sídlila v těsné blízkosti hradu Lipý. Z původní přilehlé hospodářské budovy, zahrnující stodolu a byt správce, v roce 2011 vznikla Expozice textilního tisku. Na jejím zprovoznění se podílela Technická univerzita v Liberci, konkrétně restaurovala cenné textilní sborníky a vytvořila její digitální verzi. (Kočárková 2011).

Vzdělávací oblast se dále dělí na témata. Téma „Lidé a čas“ představuje konkrétní příběhy lidí. Pro potřeby programu se jedná o osobnosti spojené s technickým úspěchem zdejšího kraje. Pro mladé publikum, kterým jsou účastníci kroužku, je inspirativní příběh

cesty Maxima Velčovského, který se narodil do umělecké rodiny. Z Prahy odešel do Uherského Hradiště studovat střední školu v oboru keramika a porcelán. Ve známost vešel jako autor provokativních dekoračních předmětů. Věnuje se také redesignu. Má rebelskou image a jeho práce reprezentuje spojení techniky, umění a vynalézavosti. Je kreativním ředitelem společnosti Lasvit, která sídlí v Novém Boru a proslula ve světě světelnými instalacemi navazujícími na tradici českého skla. Zviditelnila se 40 tun vážící skleněnou sochou dvou zářících draků bojujících o hořící perlu umístěnou v hotelu Imperial Pacific na ostrově Saipan. (Krstanov 2020). Jeho výroba spojila tradiční sklářské a kovářské řemeslo s moderními technologiemi. (Volty 2020). Společnost ze skla vytváří objekty pro architektonická řešení a je globální značkou na trhu. Produkuje nadčasové modulární systémy, má skvělou mezinárodní reputaci. Do povědomí veřejnosti se dostala projektem sídla společnosti, skleněným domem mezi roubenkami, který se stal „Stavbou roku 2020“. (Krstanov 2019). Oceňován je koncept, který je dialogem mezi původním a novým (roubenka versus skleněný plášť).

9 Pedagog volného času

Role pedagoga volného času je v utváření atmosféry. Už v mladším školním věku lze upozorovat, zda probíhá socializace dítěte žádoucím směrem (Zelinová 2011, s. 63). Pedagog volného času přispívá k utváření atmosféry, která je významná pro osobnostní rozvoj dětí.

Pedagog je také psychologem, který podporuje klima ve školní skupině a rozvíjí sociální dovednosti dětí. Podíváme-li se na pedagogické definice vzdělání, najdeme v nich, že jde o souhrn různých vědomostí a dovedností, které má jako svorník spínat další dovednost, totiž dovednost „jak s tím vším zacházet“. V rámci edukačních snah je hodnotou obvykle míněno to, co je dobré nejen pro jejího nositele, ale ideálně i pro společnost. Například hodnota „spolupráce“ se při vzdělávání pořád ještě cení více, než hodnota „vítězství nad všemi za každou cenu“. (Valenta 2013, s. 41).

Sociální dovednosti pro běžný život zahrnují poznávání a rozvoj vlastní osobnosti, umění poznávat a učit se, sociální komunikaci, seberegulaci, organizační schopnosti a efektivní řešení problémů, spolupráci (a soutěž), zodpovědnost vůči sobě i druhým a morálku všedního dne. (Valenta 2013, s. 41).

Pojetí autority, jako nástroje výchovného působení, představuje působení na děti a dospívající ve smyslu jejich osobnostního rozvoje v souladu s žádoucími hodnotami a normami společnosti. Na autoritu můžeme nahlížet jako na sociální vztah. Škola a mimoškolní prostředí připisuje pedagogovi funkci formující osobnosti. (Vališová 2008, s. 19).

Lidé se dožadují autority a zároveň se proti ní bouří. (Vališová, Pařízek 1998, s. 23). Autorita má dvě složky: pravomoc a odpovědnost. Krajními polohami autority je úplná podřízenost a naprostá volnost. (Vališová 2008, s. 29). Vztah pedagoga k dítěti je odrazem osobnosti dospělého. Má kořeny v sebekoncepci a vztahu k sobě samému. (Vališová 2008, s. 83).

Ve školní třídě je potřeba pro výuku vytvořit podmínky. Ty zahrnují kázeň a pořádek. Také v mimoškolních aktivitách si pedagog volného času, v interakci s dětskou skupinou, vytváří optimální podmínky. Vede děti, aby spolupracovaly a přispívaly k týmové atmosféře a aby se vzájemně respektovaly. Atmosféra školní třídy je jiná než atmosféra mimoškolní zájmové skupiny. Děti v kroužcích a mimoškolních aktivitách spojuje zájem o konkrétní obor, zejména v mladším školním věku. S přechodem

do staršího školního věku má dominantní vliv začlenění do dětské, resp. mládežnické skupiny. Dítě se rozhoduje, kde a jak chce strávit volný čas podle toho, jak se mezi ostatními cítí. Chování dětí upozorňuje pedagoga na nesprávnou volbu cílů a prostředků. Pokud děti mají pocit, že pedagog postupuje rozumně, jeho aktivity jsou zajímavé a odpovídající jejich potřebám, je předpoklad, že sklídí úspěch v podobě dobré spolupráce ve skupině. (Vališová 2008, s. 114–115).

Autorita pedagoga je souhrnem mnoha faktorů. Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo vykonává přímou pedagogickou práci. Je jedním ze základních činitelů vzdělávacího procesu. Pro výkon povolání musí splňovat pedagogickou způsobilost. Vytváří edukační prostředí, ovlivňuje klima dětské skupiny, koordinuje činnost dětí a provádí hodnocení. (Průcha 2000, s. 261).

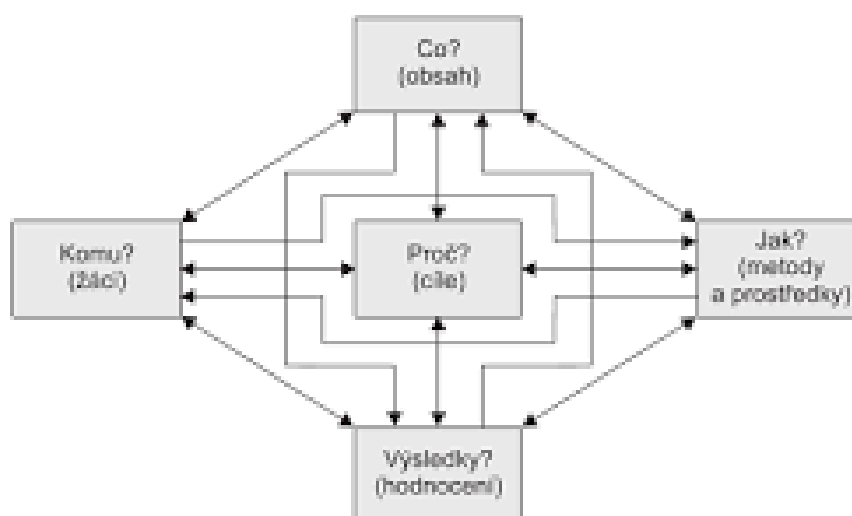
Charismatický pedagog má „co předávat“. Je empatický, oplývá kreativitou a aktivitou. Snáze si vybuduje a udrží autoritu dětí i rodičů než pedagog, který nenaslouchá, podceňuje spolupráci, je rigidní v metodách a formách vzdělávání. Lepší komunikace mezi školou a rodinou se zajišťuje tam, kde rodiče nechodí jen na třídní schůzky, ale podílí se na organizaci školních a mimoškolních aktivit nebo vedou kroužky. Taková škola má komunitní charakter. Nevyprázdní se s posledním zvoněním. Komunitní škola dává. Její stopa je vidět v obci nebo v městské části. Dosahuje mimoškolního přesahu. (Šrámková 2005, s. 40).

10 Vybrané metody

Vedení kroužku je činnost, která odráží vztahy mezi jeho účastníky a k okolnímu světu. Zahrnuje postupy a vyznačuje se osobním přístupem, odráží osobnost pedagoga. Francis Bacon, iniciátor novověkého poznání, prohlásil: „Vědění, které nevládne a jen nazírá, není skutečným věděním.“ René Descartes novátorsky postupoval při poznávání redukcí složitého na jednoduché a obtížného na zřejmé. Prvenství ve vytvoření systému didaktiky má J. A. Komenský. (Kalhous a Obst 2009, s. 3, 19).

Didaktika je cesta, metody jsou jejími stavebními kameny. V konkrétním vyučovacím procesu se uplatňují různé vyučovací metody souběžně a ve vzájemném propojení. Nejsou od sebe odděleny, v průběhu aktivity se mění a střídají. Jednostranné používání metod není efektivní ve výsledku. V praxi to znamená, že v hodinách techniky a přírodních věd není důvod opustit slovní metody, stejně jako v humanitních vědách rezignovat na výuku s využitím demonstrativních technik. (Skalková 2007, s. 182–185). V této kapitole jsou rozpracovány vybrané výukové metody použité při realizaci cílů programu.

„Methodos“, slovo řeckého původu, představuje cestu a postup. V didaktice jde o záměrné uspořádání činností pedagoga a dětí, které slouží k naplnění stanovených cílů. Edukační proces je o jejich vzájemné spolupráci, ve které využívá učitel svých zkušeností. Určuje pozici vyučovacích metod ve struktuře vyučovacího procesu a ovlivňuje dynamiku celého procesu. (Skalková 2007, s. 181–183).

Obrázek 2 Schéma vzájemných vztahů prvků ve vyučovacím procesu (zdroj: Mialaret (1991) in Skalková 2007).

V následujícím textu jsou popisovány vybrané metody programu.

10.1 Vyprávění

Vyprávění je svébytnou uměleckou disciplínou a má potenciál využít reflexi dřívějších zážitků. Dokáže udržovat společenství pohromadě. Každou sociální skupinu drží pohromadě společné cíle, hodnoty, normy, zážitky, společné pojmenování skutečnosti. Příběhy obsahují vše, abychom porozuměli sobě, druhým a světu, kde žijeme. Živé vyprávění je metodou motivační, k otevření tématu nebo povzbuzení zájmu. Je také metodou poznávací a vědeckou, k předložení a výčtu faktických informací, které příběh obsahuje. Je metodou výchovnou, zaměřuje se na hodnoty, názory, postoje, důvod jednání postav atd. Rozvíjí schopnost vidět věci vcelku. Živé vyprávění je dialog, nikoliv monolog. Má výrazný prosociální efekt, rozšiřuje akční slovní zásobu, podporuje čtenářskou gramotnost. Je reflektivní technikou. Prací vypravěče je dovést posluchače přes jejich zkušenosti na hranici dosavadního poznání, nechat je nahlédnout na to, co je za tou hranicí, nechat je zapochybovat, upravit nebo upevnit dosavadní model představ, pořadí hodnot, jasnost názorů. Řemeslem vypravěčů je příběh, který je sledem obrazů. (Hak 2021)

Specifickou metodou vyprávění je vyprávění s předvídáním, jejímž principem je postupné odhalování obsahu. Má motivační náboj, zahrnuje prvky napětí a překvapení. Pracuje s pozorností, podporuje představivost a kreativitu. Na počátku je práce s klíčovými slovy napsanými na kartičkách. (Sieglová 2019, s. 145–146). Účastníci z klíčových slov předvídají obsah příběhu a odvozují svoji verzi příběhu. Děti o svých představách diskutují navzájem, verze porovnávají a mohou se zapojit do rozhodovacího procesu, stát se spolutvárci. Dovyprávění v závěru odkrývá skutečný příběh.

Vyprávění s předvídáním jsme v kroužku vyzkoušeli na příběhu dětství Václava II, který se váže k dominantě zdejšího kraje – k hradu Bezděz. Využit byl také v námětu, jak se cestovalo dřív a dnes (od slavného běhu oznamujícího vítězství u Marathónu k dnešní masové výrobě aut).

Původně jde o psaní s předvídáním pro starší děti a dospělé, ale její modifikace v ústním podání má stejný pedagogický účinek.

10.2 Exkurze

Exkurze je způsob, kterým si děti mnoho zapamatují, je těsně spjata s praktickým životem. Rozlišují se na jednooborové a komplexní (Skalková 2007, s. 233). Při přípravě je třeba prověřit, zda je prostředí dobře didaktizované, tj. zda poskytne účastníkům výklad,

cesta obsahuje popisky apod. Vhodná je také příprava otázek pro odborníky. Ve školní praxi je podceňovaná její hodnoticí část. (Čapek 2019, s. 194).

Exkurze je komplexní záležitost, vedle realizace samotného programu a jeho zhodnocení zahrnuje cestování, stravování, setkávání s neznámými místy a lidmi, přesuny na místa apod. Lze u ní procvičovat, vedle poznávání nového, řadu praktických dovedností, např. jak zacházet s penězi, nakupování cestovních dokladů, práce s mapou, objednání jídla, chování při stolování apod. Jedná se o aktivitu, která je praktická, socializační a participační.

Během exkurze děti zhlédly Archeologické muzeum Šatlava, Centrum textilního tisku, venkovní výstavu „Česká Lípa: Zrcadla do historie - ztracená místa po celoměstském požáru v roce 1820“ a hrály si v klášterní zahradě Augustiniánského kláštera.

10.3 Epochové vzdělávání a výukový plakát

Epochové vzdělávání je způsob, kdy se předávají znalosti a rozvíjejí dovednosti v rámci modulů a bloků. Je to něco jiného než zajištění mezipředmětových vazeb ve výuce konkrétního předmětu. I v tradiční škole lze realizovat epochální vzdělávání formou projektového dne, exkurze i významnějším propojením předmětů, což se neobejde bez spolupráce s ostatními učiteli. Ve waldorfské škole je epochální výuka principem. Organizačně je zajištěna silnou pozicí učitele, který doprovází žáky od prvního po devátý ročník. Waldorfská škola zprostředkovává prostředí, na které se děti těší a ve kterém rozvíjejí myšlení, logiku a sebepoznání. (Zormanová 2016).

Epochové vzdělávání v rámci online výuky vyžaduje od pedagoga zvládnutí techniky ústního podání. Tempo řeči učitele je pomalejší než v běžné řeči. Děti zaujmou témata, pokud jsou ve vyprávění emoce a příběh má děj. Při práci s mladšími žáky je záměrně výklad zjednodušován. Vyprávěním učitel cílí na fantazii. Dialog odráží atmosféru důvěry k svobodnému vyjadřování myšlenek. (Skalková 2007, s. 187–191).

Tento typ vyučování lze vhodně doplnit o plakát, který spojuje text a obraz. Je symbolickou výpovědí. Tento formát nutí žáky, aby zvolili vyjádření, které zaujme. Lze pracovat na interpretaci plakátů, stejně jako vytvořit vlastní plakát. (Čapek 2019, s. 111). Osobně využívám v kroužku formát plakátu velmi ráda a mám s ním dobré zkušenosti. Plakátem se děti učí svou práci „prodat“, což je dovednost v praktickém životě nezbytná.

Během přesunu kroužku do online prostředí důraz na epochální vzdělávání a jeho praktické uplatnění vzrostl. Jak pomyslně zachovat ducha kroužku, jeho nadšení, práci s údivem a akčnost v nových podmínkách byla klíčová otázka. Po několika měsících setkávání u počítače sledujeme, že i v tomto prostředí můžeme růst. Zájem dětí podporuje skutečnost, že děti spolupracují na výběru tématu a zejména, že naše setkávání má charakter epochálního vzdělávání.

Děti si například vybraly téma cestování v čase, a protože si oblíbily starověké civilizace, začali jsme příběhem bitvy u Marathónu. Naší dějovou linkou nebyl primárně příběh o vzniku maratonského běhu jako oslavy výkonu athénskému posla Filippidése. Tématem bylo společně zjistit, proč při bitvě vítězná strana ztratila necelých 200 vojáků a porážení 5 000 až 6 000. Probrali jsme distribuční síť obou armád, použité materiály a konstrukci zbroje, vojenskou taktiku, rozdílnou motivaci žoldáků versus boj za svobodu a komunikaci v mnohonárodnostním vojsku versus dorozumívání jedním jazykem v sourodé armádě. Spočítali jsme, kolik bylo v době války lidí na světě. Věděli jsme, že třetinu tehdejší populace tvořili Peršané v počtu 42 milionů. Porovnávali jsme světovou populaci tenkrát a teď. Zodpověděli jsme si otázku: „Kdyby tenkrát existovala cesta z Marathónu do Athén, jak dlouho by trvalo oznámení vítězství při průměrné 90 km rychlosti auta?“ Porovnali jsme, jaký čas potřebuje k překonání 42 km trénovaný člověk, chodec a auto. Tímto pomyslným mostem jsme se dostali k historii lidového Brouka i značky Porsche. Interpretovali slogan „Neděláme kompromisy, děláme sportovní auta.“ Zjistili jsme, co znamená, když provozní marže Porsche v roce 2016 byla 17,4 procenta (což neumí ani Ferrari). Také jsme dělali kalkulaci aut na splátky. Téma nás zavedlo k rozdílu mezi řemeslnou a průmyslovou výrobou a tipovali jsme, kolik Čechů je zaměstnáno ve výrobní sféře. Jeden z účastníků projevil skvělý kognitivní odhad a číslo 40 % trefil přesně. V diskuzi jsme řešili, proč neposlali Peršané jiného Řeka – Luise Spyridona, vítěze maratonského běhu prvních novodobých olympijských her. Tímto jsme si osvětlili, že jde o příběhy v různých časových rovinách, a proto se olympijský vítěz nemohl zhostit tohoto úkolu. Věnovali jsme se tomu, že Ferdinand Porsche byl geniální už jako mladík, kdy sám elektrifikoval rodný dům. Řekli jsme si celý jeho příběh, včetně jeho poválečného pobytu ve vězení, a přemýšleli, co mohl udělat jinak, aby se do něj nedostal. Máme v kroužku chlapce, který je mistr práce s mapou. Je vždy připraven a doplňuje prezentaci ze zeměpisného hlediska.

Díky Peršanům jsme byli v Iráku, Africe, Saudské Arábii a na Balkánském poloostrově. Další chlapec, který věděl o příběhu mnohé, byl potěšen, že zjistil něco

nového: „, Já nevěděl, že u Marathonu byly mokřady a že Peršany nevedli generálové, ale samotný věhlasný perský velkokrál Dareios I.” Když shrneme, čeho všeho jsme se v kroužku dotkli, výjde nám historie a zeměpis (místa, osobnosti), matematika (měrné jednotky, početní operace), fyzika (čas, kovy), filozofie (morálka) a management (strategie, reklama).

10.4 Historický výzkum a práce s prameny

Zkoumání není nuda, připomíná detektivní práci. Úkolem historických metod je návod, jak získat z historických pramenů fakta. (Zounek, Šimáně 2014 s. 50). Děti mladšího školního věku se teprve učí pracovat se zdroji. Internet je absolutně primárním zdrojem informací pro mladou generaci, ve kterém najdeme také ověřené a garantované zdroje, např. webový prostor *moderni-dejiny.cz*. Práce se školním historickým pramenem začíná rozborem jednoduchých sdělení. Analytický dějepis je založen na dovednosti klást otázky a také na ně odpovídat. (Hes 2015).

Při online výuce využíváme pravidelně otázek typu: Jak to bylo dřív? Co se tehdy stalo? Pracovat s primárními prameny je důležitá vlastnost. (Čapek 2019, s. 480). Každý obor má svou historii, kterou lze poznat prozkoumáním starých tisků, vyzpovídáním pamětníků, analýzou starých fotografií či obrazů, probádáním, k čemu co v minulosti sloužilo. Studium starých pramenů se lze dostat do přímého kontaktu s minulostí. (Zounek, Šimáně 2014, s. 4).

Současným trendem je cesta vedoucí k osvojení určité osobnostní nadstavby, než je prosté získání dějinných poznatků. V popředí je metoda pojetí historie jako příběhu. Další směřování je odklonem od vyučování postaveného do značné míry na výkladu učitele. Žáci se na jejím základě učí spíše než nabývat značného množství nespojitých faktů, historicky přemýšlet, tj. osvojovat si pomocí tvůrčích aktivních činností historické myšlení (kompetence, gramotnost). Učí se kritickému vyhledávání, přiměřené analýze a hodnocení dějinných pramenů, dokumentů a literatury i s pomocí nových komunikačních technologií, zvláště internetu, který umožňuje vyhledávání informací podle klíčového slova na webových stránkách. V popředí je podpora zájmu dětí o praktické aktivity s historickými prameny a dokumenty regionálních dějin. Trendem je práce s rodinnou pamětí, všední „malé“ dějiny mapující běžný život lidí. (Herink 2016).

Načerpané odborné poznatky byly využity při návštěvě Severočeského muzea, kde si děti přinesly z domu historické předměty, které se vážily, měřily a zkoumaly pod lupou,

jaké mají popisky a loga. V kroužku využíváme principu „vykročení z obrazu“, který umožňuje rozvíjet historický příběh, nebo pracujeme s kontrastem, kdy hledáme k novému nebo historickému tématu časový protipól (např. lidový Brouk versus moderní Porsche, Hrnčířská ulice dříve a dnes, mechanismus z Antikythéry versus Pražský orloj a dnešní počítač, tovaryš versus zaměstnanec ve výrobním závodě atd.). K použití „vystoupení z obrazu“ byla využita osobní zkušenost staršího data, z programu Národní galerie Praha. Jednalo se o víkendový program, který navazoval na příměstský tábor a byl určen rodinám s dětmi. Účastníci se seznamovali s obrazy různými způsoby, jedním z nich bylo, že vyšli do obrazu, např. přítomný tatínek si stoupl před obraz a hrál převozníka. Dlouhými pruhy barevných látek obraz pokračoval, představovaly proud řeky. Tato zkušenost a vzpomínka byla přetvořena a využita o mnoho let později v tomto programu.

S historickými zdroji bylo pracováno v rámci poskytnutých informací Státního okresního archivu v Liberci při zkoumání historie DDM Větrník a vily Eleonory Priebisch. Děti se dozvěděly, že v pozemkových mapách lze dohledat majitele. Ze sčítání lidu zase informace, zda šlo soukromý majetek či nikoliv, popř. zda se majitelé často stěhovali. V policejní přihlášce lze dohledat, zda měli děti apod. (emailová komunikace s archívem a katastrálním úřadem 2021).

Z uvedeného je zřejmé, že online výuka Objevitelů používá nejrůznější technologie (rozbor videí, práce s regionálními fotografiemi, předměty rodinné historie) v souladu s aktuálními trendy.

10.5 E-learning

E-learning vznikl v USA zhruba před 60 lety, ale jeho rozmach nastal v 90. letech s nástupem internetu. V roce 2001 byl vyvinut otevřený software nazvaný Moodle pro tvorbu elektronických kurzů. Cílem není jen získání vědomostí, ale pěstování dovedností k jejich získávání, zpracování, ukládání a zejména využití. (Kalhous, Obst 2009, s. 341).

V současné době covidových opatření je využíván k prezenční výuce a umožňuje komunikaci mezi pedagogem a dítětem. Stále je nástrojem primárně určeným pro samostudium. (Mašatová 2018, s. 12–13). Mezinárodní společnost pro technologie ve vzdělávání vydala doporučení, vycházející z praxe učitelů celého světa, jak používat e-learning v době pandemie:

- zajištění dostupnosti PC a připojení pro každé dítě (digitální kapitál)

- mnoho dovedností získaných během online bude prospěšných pro běžnou výuku (motivace)
- komunikace (administrátoři, zaměstnanci, děti, studenti, rodiče) v době povinného distančního vzdělávání je důležitější než jindy
- plánování online aktivit vyžaduje flexibilitu a reorganizaci tam, kde je to potřeba a vyjasnění očekávání
- ne všechny děti mají doma oporu při online, proto má být učení koncipováno tak, aby nevyžadovalo velkou míru rodičovské či jiné podpory
- věnování času kontrole pocitů dětí (izolace, úzkost)
- výběr správného technologického nástroje. (Snellingová, Fingalová 2020).

Aktuální doba je změnovým obdobím. Učitelé, žáci i rodiče byli a jsou konfrontováni s novými výzvami. Objevil se pojem hybridní výuka, ve které pedagog učí jednu skupinu ve třídě a druhá souběžně sleduje výuku z domova. Děti ve třídě vše vidí na interaktivní tabuli a ti z domova sledují totéž na obrazovkách počítače. (Melíšková 2020). Vedou se diskuse o dalším směřování vzdělávání, nejčastěji je zmiňován modulový systém hybridní výuky, přičemž za základní variantu je považována ta, ve které učitel předává žákům informace v reálném čase osobně během prezenční výuky. Veškerá podpora dané prezenční výuky (tj. všechny informace, materiály, úkoly, ad.) i nadále zůstává v asynchronním prostředí online učebny (Google Classroom, Tým Třída v MS Teams, Moodle kurz apod.). (Mašek 2021). Na vzestupu jsou animační videa a učení pomocí interaktivních prohlídek. Mezi nejoblíbenější trendy patří gamifikace (učení prostřednictvím hraní). Dalším progresivním směrem je využívání sociálních sítí jako prostředku pro zlepšování vzdělávacích zážitků (představitelem je TedED) a Nano výuka, přístup, kdy žákům poskytneme menší množství informací v kratším časovém úseku. (Mašek 2021).

11 Zpětná vazba a sebereflexe

Zpětná vazba existuje v přírodních systémech od nepaměti. Je postavena na výměně informací, která probíhá formou verbální a neverbální komunikace. Má funkci poznávací, zpětnovazební, rozvíjející, preventivní (ovlivňující budoucí jednání) a relaxační (práce se vzpomínkami, uvolnění). (Reitmayerová, Broumová 2007, s. 10, 13).

Mezi klíčové zdroje získávání informací je pozorování, které je nezbytné pro porozumění chování jedinců a sociálním souvislostem. Jeho výhodou je, že poskytuje data z první ruky. (Hendl, Remr 2017, s. 121). Aby plnilo pozorování funkci diagnostické metody, je důležité, aby směřovalo k cíli a bylo analytické. Přístup pedagoga by měl být jak detailní, tak zahrnovat komplexní pohled na dítě. (Skalková 2007, s. 210–211).

Zpětná vazba je pomocníkem k tomu, aby se dítě v prostředí orientovalo. Představuje víceborový nástroj. Základním principem cílené zpětné vazby je, aby si děti na poznatky přišly samy. (Reitmayerová, Broumová 2007, s. 7). V procesu zpětné vazby je dítě aktivní. Při zpětné vazbě s mladšími školními dětmi se pracuje s pohybovými či výtvarnými aktivitami. Zpětná vazba tvořením zahrnuje vizuální komunikaci, např. malbu, koláž, „výběr obrázku“, komiks, týmové logo. atd. Jsou voleny aktivity, které nejsou zaměřené na činnosti vyžadující verbální zdatnost nebo schopnost abstraktního myšlení, protože děti nejsou v této oblasti zralé. Oproti tomu dítě staršího školního věku vstupuje do interakce, aby projevilo názor. Využívá argumenty, má snahu prosadit si jiný než většinový názor. (Reitmayerová, Broumová 2007, s. 138–150).

Zážitek samotný neznamená, že se z něj dá něco naučit. Zážitkové učení je postaveno na reflexi a rozboru zážitku, který je reflektován z mnoha různých úhlů. (Franc 2007, s. 20). Reflexe odkazuje na latinské reflecto, což je obrácení zpět. Jedná se o zavedený pojem v zážitkové pedagogice. Účastníci programu si za podpory instruktora či facilitátora znovu zpřítomní prožité momenty. Dochází na popis toho, co se dělo, a součástí je shrnutí klíčových událostí. (Jirásek, 2016, s. 194–195). Vytvořením prostoru pro sdílení zážitků a pocitů se zviditelní případné problémy, zejména v oblasti skupinových vztahů. (Pelánek 2008, s. 101). Základem v reflexi jsou dobré otázky a skutečný zájem o odpovědi. (Prázdninová škola Lipnice 2013).

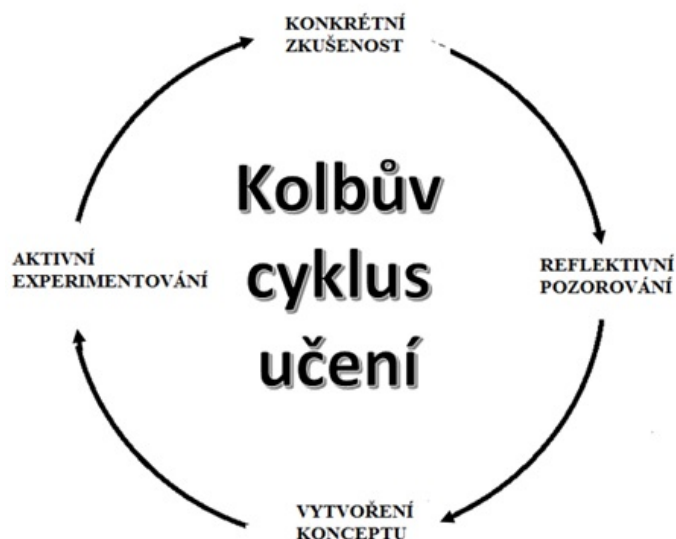
Reflexi rozlišujeme na učitelskou a terapeutickou. Ta první se orientuje na cíle a odvíjí se zejména od úrovně znalostí instruktora. V terapii je upřednostňována momentální nálada skupiny, která je hybatelem procesu reflexe. Moderátor reaguje spíše

na proces než na cíle. Obecně reflexe napomáhá rozvoji, přináší impulsy do dalšího života. Ukazuje se, že kvalitě reflexe napomáhá časový odstup. Její vedení vyžaduje osobnostní zralost, všeobecný rozhled a teoretickou výbavu ukotvenou v některém konceptu. (Jirásek 2019, s. 195–200).

Jirásek se domnívá, že sebereflexe přichází sama, nebo vzniká na základě pobídky. Považuje ji za nejhlubší formu, protože míří na osobnostní strukturu. Instruktor inspiruje nebo podněcuje, ale sebereflexi za účastníka neudělá. (Jirásek 2019, s. 196–197). Za účelnou techniku sebereflexe je považováno vedení deníku obsahujícího poznámky a zkušenosti. (Kalhous, Otto 2009, s. 108–110). Sebereflexivní činnosti se provádějí v interakci s dalšími vedoucími kroužku, s frekventanty aktivit apod.

V kroužku nejvíce využíváme hitaci, kterou zmiňuje Jirásek. Jedná se o jednoduchý způsob, jak najít v programu hity, myšleno šlágry, které mají největší oblibu. (Jirásek, 2019, s. 194). Vystřídali jsme v Objevitelích mnoho podob hitace. Nejoblíbenější je rozdělování zlatáků. Děti se na závěrečné hodnocení těší a jsou aktivní. Hodnotí odpovědně, často si nechají zlaták na potom. Je pozoruhodné, že právě v online prostředí, více než v kontaktní formě, se projevuje odvaha mít jiný než většinový názor. Děti říkají nejen, za co zlatáky dávají, ale proč si to ta část programu zasloužila. Máme vyzorováno, že rády vstupují do interakce a předkládají argumenty. Je využíván způsob řízené distribuce, tj. děti mohou zlatáky použít na více věcí (hodnocení příběhu, zda se dozvěděly něco nového, jak spolupracovaly apod.), ale nesmí překročit svůj budget. Svě místo v reflektování mají online testy. Některé děti by je oželely, jiné by si přály, aby jich bylo více. Lze vyzorovat růst obliby online testů u obou skupin dětí. Projevuje se také jejich ctižádost. Dnes už chápou, že nejlepší je vyplňovat test bez pomoci rodičů, jednoduše za sebe.

V prezenční formě kroužku upřednostňujeme vyjádření hodnocení prostřednictvím pohybu či výtvarných aktivit. Používáme k hodnocení dětí následující: rozdělíme místo (hřiště, park, místnost) na 3 části (spokojený, průměr, nebylo to ono). Spokojenost vyjadřujeme pokřikem, čím silnější, tím lepší. V kroužku si hodně povídáme, na začátku probereme, co se bude dělat, jaký máme společný cíl a na konci vyhodnocujeme, jak se nám to povedlo. Používáme např. malého míčku, aby bylo zřejmé, kdo má právě prostor, aby se vyjádřil.

Obrázek 3 Kolbův cyklus učení (zdroj: Kolb in Vávra 1984).

Kolbův cyklus se využívá jak v reflexi, tak v samotném učení. Zahrnuje jednotlivé kroky v zážitkové pedagogice: analýzu potřeb, stanovení cíle, realizaci a reflexi. Fáze reflexe odpovídají uvedenému cyklu. Prvním krokem je popis toho, co se událo. Z mozaiky zážitků jednotlivců se stává obraz skupiny o průběhu aktivity. V dalším kroku se zážitky přetvářejí do obecnějších principů, které jsou podkladem pro vznik návrhu toho, co lze využít v praxi. Významná je etapa vztažení modelů a principů na reálný život. Klíčové je používání otevřených otázek, které dávají prostor pro různorodost odpovědí. Často je potřeba ještě reflexi podpořit doplňujícími otázkami. Zlomovým bodem se stává vlastní naformulování toho, co lze v životě využít. (Prázdninová škola Lipnice 2013).

Je přirozené a žádoucí zamýšlet se nad pedagogickou prací prostřednictvím sebereflexe. Základem je přemýšlet, zkoušet, vyhodnotit, co se povedlo a co je potřeba udělat jinak. Znovu zkoušet a stále přemýšlet je cesta k tomu dělat věci lépe. Cyklus učení provází učitele celý jeho profesní život. (Kolb in Vávra, 2017, s. 42). Častým impulsem pro sebehodnocení je výskyt problémové situace, která vyžaduje revizi dosavadních postupů. Mezi nejčastější metody v této oblasti jsou sebezjišťující otázky, vedení pedagogického deníku, výměna zkušeností a rozhovory s dětmi. (Mazáčová 2014, s. 46–47).

12 Hlavní myšlenka programu a stanovené cíle

Hlavní myšlenkou volnočasové aktivity bylo vytvořit, vyzkoušet a optimalizovat program pro děti mladšího věku, který by v nich vzbudil a rozvinul zájem o svět techniky. Záměrem bylo prezentovat techniku jako úžasnou věc, která je zajímavá a plná příběhů. Považujeme za smysluplné nasměrovat děti ke zkušenosti, že technika není těžká nebo nesrozumitelná. Je všude okolo nás a je radost něco o ní vědět. K realizaci cílů byly použity prostředky a postupy blízké cílové skupině: tvoření, akční hry, práce s fotomateriálem, krátká videa, propojování slovních aktivit s projektovými činnostmi, stará řemesla, historie míst a předmětů, významné osobnosti světa techniky a podnikání a v neposlední řadě prezentace a videoprocházky v rámci kroužku vedeného online formou. Program spojoval pohyblivé aktivity s činnostmi, které vyžadovaly nápad, improvizaci, a to vše na pozadí historických reálií. Přes historii se děti dostávaly k poznání současnosti. Klíčové bylo stanovení toho, co chceme, aby si děti z aktivit odnesly, jaké kompetence chceme naučit, jak to budeme hodnotit a jak to všechno udělat zážitkově. Nejtěžší bylo odhadnout přiměřenost tématu k věku a zkušenostem dětí. V rámci rešerší k tématu se jevílo, že nejvíce materiálů, odborných i populárních publikací k polytechnické výchově je určeno pro mateřské školky. Byly jsme si vědomy, že nechceme jít cestou inspirace dobré praxe s předškolními dětmi prostřednictvím zvyšování náročnosti již známých úloh. Zdrojem inspirace k uchopení tématu byla oblast „Člověk a jeho svět“ rámcového vzdělávacího programu pro 1. stupeň ZŠ. Smyslem bylo zaměřit se na rozvoj kompetencí spojených s reálným životem, opřeným o vlastní zprostředkování zkušenosti. V podstatě šlo o utváření názoru „co je na téhle práci přitažlivé“ a postupný vhled do tajemství starých řemesel i současných výrobních postupů.

Hlavním cílem bylo vést děti k objevování nového, k prozkoumávání jevů, věcí a událostí z jiného úhlu a zvyšování jejich motivace k polytechnickému vzdělávání prostřednictvím aktivizačních metod s technickými prvky. (Člověk a jeho svět).

V programu byly stanoveny tyto praktické cíle:

- nabytí představy o poslání muzea,
- získávání praktických zkušeností se světem techniky,
- seznamování s vynálezci nebo objeviteli a jejich významem,
- rozeznávání, co bylo dříve, co později ve světě technického pokroku,
- objevování vlastností vybraných materiálů,
- získávání praxe, jak s minimem prostředků vyrobit produkt podle zadání,

- zvládnutí zdokumentování vybraných předmětů s použitím praktických postupů,
- vyzkoušení techniky textilního tisku, ručně i s pomocí matrice,
- vyhotovení plánu obsahujícího zakreslené předměty,
- pochopení podstaty pojmu udržitelnost a získání představy, co lze pro ni udělat,
- osvojování spolupráce v kroužku,
- představa o součinnosti ve výzkumu a v technických odvětvích.
- uvědomování, co jsou rodinné kořeny,
- rozlišení, jaké chování zhoršuje životní prostředí.

13 Příprava a změny v programu

Program navazoval na předchozí zkušenost s lektorováním kroužku „Chytrá hlava“, který navštěvovaly děti stejné věkové kategorie ve školním roce 2019/2020. Ten probíhal v DDM Větrník na Riegrově ulici s využitím velké zahrady a přilehlého parku Lidových sadů. Jedním z vybočení „Chytré hlavy“ byla návštěva Speciálně pedagogického centra pro zrakově postižené, kde byly děti překvapeny, jaké důmyslné pomůcky a moderní technologie pomáhají. Tato zkušenost byla impulsem pro nový projekt. Roli hrála zkušenost s emocemi dětí a zážitek z poznání, jakou sílu má technika pro kvalitu života. Konkrétně se jednalo o seznámení a praktické odzkoušení Pichtova psacího stroj a stroje pro tisk v Braillově písmu.

Moderní projekty se dobře v DDM prosazovaly díky přístupu paní ředitelky DDM Mgr. Marty Kultové, která inovace podporovala a disponovala osobními zkušenostmi z vedení technických kroužků zaměřených na experimentování. Problémem bylo, že v době plánování programu naplno probíhala rekonstrukce Severočeského muzea v Liberci. Z tohoto důvodu bylo kontaktováno Vlastivědné muzeum v České Lípě, jehož součástí je několik dalších poboček. Toto muzeum má rozsáhlou klášterní zahradu a nachází se v blízkosti Centra textilního tisku vedle hradu Lipý. Ve městě jsou ještě k vidění původní kartounky a je zde velmi činný Vlastivědný spolek Českolipska. Expozice muzea a středověká tradice hrnčářství a textilního tisku byly vhodným výchozím bodem pro práci na bakalářské práci. Problémem se jevila cílová skupina. Na doporučení pedagoga zdejšího muzea byla směřována na práci se školními dětmi 3. třídy nedaleké základní školy. Paní učitelka vytipované třídy měla názor, že v roce, kdy děti mají povinné plavání, není reálné takový dlouhodobý program realizovat. Důvodem je, že plavání zasahuje do realizace školského vzdělávacího programu způsobem, kdy na jiné projekty nevybude prostor.

Stalo se, že českolipské muzeum z důvodu výměny oken překvapivě zrušilo dojednanou spolupráci. Jediným řešením v nové situaci bylo oslovit muzeum jiné. Nejvhodnější se jevílo propojení spolupráce mezi DDM Větrník a Severočeským muzeem v Liberci, které dělí jen 2 zastávky jízdy tramvají. I přes jeho uzavření bylo v této věci vstřícné. Proběhla písemná a telefonická komunikace, předložení záměru programu, došlo také na osobní setkání v sídle vedení muzea, hned v sousedství slavné vily Eleonory Pribsch, navržené známým libereckým architektem Gustavem Mikskem.

Spolupráce s muzeem by nebyla možná bez souhlasu vedení DDM Větrník, který byl od začátku myšlenky nakloněn, přestože kroužek potřeboval atypický, klouzavý rozvrh, tj. podmínky pro střídání místa realizace. Větrník má téměř sto kroužků a kapacity jsou plně vytíženy. I tak bylo možné vše naplánovat tak, aniž by byly blokovány kapacity jiným kroužkům. Termín byl stanoven na úterý v rozsahu 90 minut, což odpovídalo potřebám muzea. Program ve Větrníku byl naplánován v klasické délce 60 minut s předpokladem, že pokud to bude možné, bude se pracovat venku. K tomu je k dispozici zahradní přístřešek. Plán zahrnoval celodenní expedice jedenkrát za měsíc pro potřeby realizace časově náročnějších projektů, např. výroby louče ze smůly, přírodní kamenické pece, vaření v přírodě, výlety na zříceniny, poustevny apod.

Historie programu se datuje od 4. 3. 2020, kdy byla schválena spolupráce ředitelem Vlastivědného muzea v České Lípě, následovala komunikace a dvě osobní schůzky s pedagogem volného času včetně pracovního jednání na nedaleké základní škole. Dne 5. 5. 2020 muzeum písemně z technických důvodů spolupráci vypovědělo. Obratem bylo kontaktováno muzeum v Liberci a došlo k osobnímu setkání již 19. 5. 2020. Byl odsouhlasen vzájemný projekt v délce trvání od 20. 10. 2020 do 16. 2. 2021 čítající šest 90minutových setkání, jejichž termíny se s ohledem na pandemická opatření odkládaly. Muzeum si vyžádalo technický popis programu, který se skládal z 30 minut času na prezentaci muzea a zbývající čas byl věnován programu, který na ni navazoval a byl v režii Větrníku. Program Objevitelé byl zahrnut do standardní nabídky Větrníku, který zařídil grafický návrh. Ten muzeum distribuovalo během prázdnin do škol.

Souběžně s finišováním na přípravě nového kroužku dobíhal kroužek Chytrá hlava. Do něj bylo zapsáno 10 dětí. S prvními zkušenostmi s Covid 19 některé děti již v kroužku nepokračovaly, jiné ano. Přetrvávající protipandemická opatření měla vliv na obsazenost i jiných kroužků. Chlapec, který přešel z Chytré hlavy, si do Objevitelů přivedl kamaráda a řady dětí se rozrostly. Celkový počet Objevitelů činil 7 dětí, z toho 3 už pracovaly v Chytré hlavě.

Kontaktní kroužek probíhal od 15. 9. 2020. Následně byla povinná pauza z důvodu opatření Covid 19 od 8. 10. 2020 do 8. 12. 2020. V prosinci 2020 byly realizovány dvě aktivity a do nového roku jsme vstoupili už jen prostřednictvím online setkání. Tento stav trval do 30. května 2021.

Z uvedeného je zřejmé, že během přípravy a vlastní realizace programu došlo k řadě potíží, které vyžadovaly změnu místa realizace i významný zásah do obsahu.

Z důvodu protipandemických opatření se měnila také forma vzdělávání. Přes uvedené nesnáze kroužek neztratil zájem dětí. Stanovené cíle byly realizovány v pozměněných podmínkách.

V následující kapitole je popisováno, k jakým změnám v programu došlo a jak kroužek probíhal.

14 Realizace programu

V úvodu kapitoly je prezentován přehled cílů a zrealizovaných prezenčních aktivit. Celkem se jedná o 7 akcí, v období září-prosinec 2020, než byly kroužky vládními opatřeními zcela zakázány. Přičemž je třeba zmínit, že již v říjnu a listopadu 2020 nebyla povolena činnost volnočasových aktivit. Jedná se tedy o výpadek v rozsahu 6 měsíců, z toho 2 v roce 2020 a 4 v roce 2021.

Tabulka 1 Přehled cílů

Přehled cílů a jednotlivých zrealizovaných prezenčních aktivit			
název	hlavní cíl	vedlejší cíl	forma
úvodní setkání	seznamování s novými kamarády, učení se vzájemné spolupráci	rozvoj pozornosti a empatie k druhým	seznamovací hry, „Změň na sobě 3 věci“, pohybové pexeso
exkurze	radost z objevování nového, „zažít spolu“	seznámení s historickou proměnou míst v České Lípě, k čemu sloužily exponáty dřívě, získání zkušenosti s textilním tiskem	společný oběd, návštěva Šatlavy, výroba textilního potisku, historické putování prostřednictvím venkovních panelů
Zahraňte mumii!	radost z objevování (česká stopa v egyptologii) podpora tvořivosti a spontánnosti	výroba produktu – mumie, socializace během společné hry	sportovní aktivity na historické téma, práce s přírodním materiálem
hry inspirované přírodními	objevování ruční práce a	zhotovení potisku z rostlin, schopnost popsat odlišné	zhotovení tisku, výstavka

materiály	přírodních zdrojů	techniky tisku z různých hledisek (rozvoj argumentace)	
výlet do Středověku	seznamování se středověkými hrami, zkušenost z improvizace	zkušenost s chůzí na chůdách a z běhu s kulatinou	propojování motivů z různých období, hra, soutěže
Konečně v muzeu!	poslání muzea, respekt k historickým památkám, objevování rodinných kořenů	k čemu slouží muzeum, proč je dobré některé předměty ponechat pro jiné generace, pochopení rozdílu v životním stylu dříve a dnes, šetrné chování k věcem a k přírodě	exkurze, zhotovení evidenčního listu muzejního předmětu, hra na vystoupení z obrazu, hledání historických předmětů s pomocí rodičů
Když se připravuje purpura...	výroba vlastního produktu, metody zhotovování receptury	zvládnutí práce s váhou, práce s popisky, využití měrných jednotek v praxi, purpura jako lidový zvyk (návaznost na aktivitu etnografie)	smyslové posuzování, praktické činnosti

14.1 Úvodní setkání

Začátek programu Objevitelů se shodoval s loučením v kroužku Chytrá hlava, kde jeho poslední den byl symbolickým otevřením nového programu. V červnu 2020 byly Chytrou hlavou zakopány na zahradě různé předměty a byly namalovány plánky pro jejich budoucí odkrytí. Děti získaly zkušenost, že není tak snadné něco ukryt pod zem. Některé děti předměty důmyslně a spontánně obložily další vrstvou a vytvořily tak bezpečnostní schránku.

Nový kroužek začal 15. 9. 2020 a na první expedici skupina vyrazila již 19. 9. 2020, což bylo možné díky fungující komunikaci prostřednictvím facebookové skupiny. První setkání bylo seznamovací za účasti jednoho děvčete a 6 chlapců, z toho 4 děti byly

ve věku devět let, jedno bylo sedmileté a dvě osmileté. Šest dětí bylo místních, jeden účastník dojížděl z Chrastavy.

Cílem úvodního setkání bylo vzájemné poznání, a to dětí navzájem a lektorů s dětmi. Dále zjištění, co by děti rády v kroužku dělaly, jaké jsou jejich záliby, které školní předměty je baví a co dělají ve volném čase. Úvodní schůzka obsahovala seznamovací a společenské hry. Zařazeno bylo pohybové pexeso s historickými motivy spjatými s Libercem a českými panovníky. Upravila se hra „Co se změnilo?“, probíhající ve dvojicích. (Zelinová 2011, s. 95) na „Změň na sobě 3 věci“. Zadáním bylo nejen proměnit sebe, ale uhádnout, k jaké změně došlo u druhých. Aktivita podporovala zájem o další účastníky kroužku.

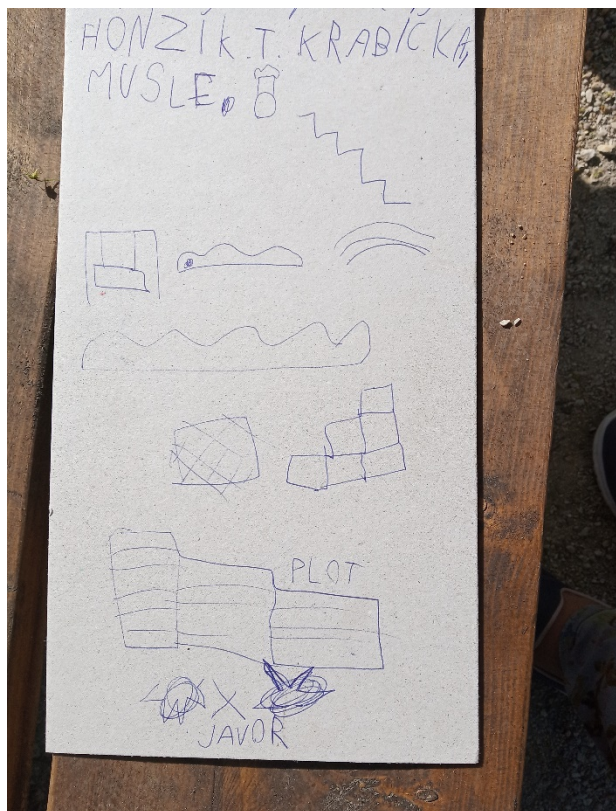
Poznámky z pedagogického deníku obsahovaly:

- jediná dívka našeho kroužku vnesla empatický pohled („vědět datum narození a adresu je fajn, ale mě by víc zajímalo, jaký je a co jej baví“),
- skupina projevovala nasazení pro vítězství (někdy hodně výrazně),
- děti si užívaly legraci zejména při hře na „Změň na sobě“, v letním oblečení se prostě obtížně mění věci, a tak došlo na důvtipné řešení, kdy věc nebyla zaměněna, ale přidána navíc,
- situace, kdy nebylo rozeznáno, že někdo má na sobě zapůjčenou věc, byla také vnímaná jako velká legrace, když se následně rozkryla.
- děti zažily zkušenost, že hra se různé vyvíjí, když jeden z chlapců v pohybovém pexesu výrazně vedl, ale závěr nakonec patřil dvěma jiným dětem,
- začaly se rozkrývat talenty dětí, jedním z nich bylo umění rozpoznání všech panovníků na pexesu, druhým inspirativní prezenční dovednosti s košatou slovní zásobou,
- bylo dobře, že se našel čas věnovat se po aktivitě také rodičům v souvislosti s brzkou výpravou do České Lípy.

Shrnutí cíle: Děti se radostně zapojovaly do všech aktivit, byly rády v pohybu, projevovaly nasazení a spontánně komunikovaly. U některých se projevovala hlubší znalost historických témat.

Ještě v témže týdnu jsme se vypravili vlakem z Liberce do České Lípy. Děti byly připraveny na to, že si hospodaří ze svým kapesným samy, v případě potřeby vedoucí výpravy nikoho nenechá v nesnázích. Dopředu, zejména s využitím facebookové skupiny,

rodiče s dětmi rozhodovali, jak se budou během výletu stravovat z nabízených variant, které představovaly mít s sebou velkou svačinu, mít menší svačinu a koupit si v Knihomilovi domácí sušenky a limonádu, nebo zajít si vedle židovského hřbitova a městského parku na zahrádku a dát si pořádný oběd. Vyhrála varianta s obědem.

Obrázek 4 Mapa (zdroj: vlastní)

Jedná se o ukázkou, ve které dítě popisuje prostřednictvím obrázků zakreslení zakopaných předmětů na zahradě DDM Větrník. Mapa vyjadřuje, kde je, co schováno.

Obrázek 5 Schránka (zdroj: vlastní)

Jedná se o zdokumentování kreativního přístupu k uložení předmětů do země. Dítě neplánovaně zabalilo předměty do materiálu typu IPA (hydroizolace), který byl uložen na zahradě. Tímto byla zvýšena ochrana předmětu před poškozením.

14.2 Exkurze

Cílem exkurze bylo vzájemně zvykání si na nový kolektiv a získávání společných zážitků při objevování. Konkrétně se jednalo o odhalování způsobu realizace textilního tisku v minulosti. S pomocí venkovní výstavy starých fotografií šlo také o získání představy, jak vypadalo město dříve a dnes. Prostřednictvím exkurze českolipské Šatlavy bylo naplánováno poznání práce archeologů.

Při přípravě expedice bylo využito osobních znalostí reálií okresního města Česká Lípa, které korespondovaly s cíli programu. Technická příprava představovala plán akce, časový harmonogram, promyšlení aktivit, logistiku a finance.

Expedice začala sobotním ránem na vlakovém nádraží v Liberci. Rodiče skupině popřáli hezké zážitky a už se nastupovalo do vlaku, do kterého si jízdenku děti kupovaly samy. Bylo znát, že se děti těšily na to, co přijde. Už ve vlaku plánovaly, co si vyberou z jídelního lístku a zda jim budou stačit peníze, neboť musely počítat také se vstupným do Šatlavy a Centra textilního tisku.

Z iniciativy vedoucí akce byla dojednána možnost dokumentovat průběh mobilním telefonem. Nikdo během putování po historii města tuto možnost nevyužil. V průběhu dne byly vedoucí vkládány momentky do facebookové skupiny z míst, které byly právě navštíveny.

Skupina přijela do České Lípy ráno. Z nádraží se vypravila pešky přes řeku Ploučnici k hradu Lipý. Děti se dozvěděly, že se zde uvažovalo o vzniku muzejní čtvrti. Otcem této myšlenky byl propagátor turistiky a ředitel zdejší Měšťanské školy Bohumil Kinský. Muzejní čtvrt měl tvořit hrad, botanická zahrada a skanzen z přenesených dřevěných chalup blízkých obcí. Kinskému se podařilo získat podporu města, ale projekt nebyl realizován z důvodu chybějících financí. (Smejkal 2000, s. 7).

Prvním zastavením byla prohlídka Centra textilního tisku. Žádné dítě se dosud s historickým textilním tiskem nesetkalo. Na místě si potěžkaly tiskařskou formu. Ta byla zhotovená z kovu nebo dřeva, popř. kombinovala oba materiály. Po zjištění hmotnosti matrice už děti věřily, že barvíř musel mít silné ruce. Bylo potřeba, aby byl také pečlivý, protože mnoho látek vznikalo soutiskem barev, což děti viděly zejména na barevných šátcích, které zde byly vystavené.

Děti si na tiskařském stroji potiskly plátno vybraným motivem, zažily tak na vlastní kůži, že i ony musely být pečlivé, jinak bude obrázek křivý nebo nedostatečně otištěný.

Odborný průvodce dětem řekl, že barvíř se neobešel bez pomocníka, kterým bylo často dítě.

Když exkurze skončila, povídali jsme si, že ještě na světě přetrvává dětská práce. Děti patří do škol, ne do továrny, a proto má smysl nekupovat zbytečně moc věcí nebo si kupovat to, co vydrží dlouho. Co zlevňuje cenu zboží je právě dětská práce.

Společný oběd byl pro sblížení dobrým nápadem. Děti si vzájemně doporučovaly, co si dát k jídlu. Líbilo se jim, že si samy jídlo u obsluhy objednávají. Cítily se vyspěle a zodpovědně.

Po obědě se pokračovalo návštěvou Šatlavy. Děti se dozvěděly, že dětský život se ve středověku příliš necenil, neměly totiž ve vězení jiné podmínky než ostatní. Z exponátů se dětem líbil katův meč. Pozorně si vyslechly informace o archeologickém výzkumu Hrnčířské ulice v České Lípě a se zájmem zhlédly animaci původní podoby města s městskými hradbami. Dozvěděly se, jak se vyráběl ve středověku tér, který se používal na spárování trámů při výrobě lodí. Viděly repliku pece na vypalování keramiky. Cestou domů, jsme potkaly venkovní panely s historickými fotografiemi. Byly důkazem o proměnách města v čase. Když jsme narazili na zadní trakty historických domů, měli jsme radost, že historie nezmizela. Líbilo se také dovádění a běhání v městském parku a v klášterní zahradě. Poměrně znaveni, ale spokojeni jsme se vrátili do Liberce.

Závěrem lze konstatovat, že děti objevily historii textilního tisku. Získaly osobní poznatky k povolání barvíře. Prostřednictvím příběhů poznaly postavení dětí ve středověku i dětskou práci v textilní manufaktuře. Muzejní animace, venkovní výstava, vlastní objevení zadních traktů a stopy minulosti v městském parku a klášterní zahradě poskytlo dětem mnoho podnětů pro vnímání minulosti a přítomnosti v historické části města. Většina informací pro děti byla zcela nová a byla zdrojem emočního prožívání exkurze. Nové zážitky děti získávaly společně, což lze považovat za vklad ke stmelování dětské skupiny.

14.3 Zachraňte mumii

V době babího léta roku 2020 probíhala v Národním muzeu výstava mimořádného významu z výpůjček světových institucí nazvaná Sluneční králové. Náš muzejní program

na ni reagoval zážitkovou aktivitou. V jejím úvodu jsme si povídali o rituálech starověkého Egypta, o tom, co je mumie a jaká technika se uplatňovala při stavění pyramid. Měli jsme k dispozici publikace i egyptský papyrus, který na kroužek přinesl jeden z rodičů. Pro realizaci jsme si vybrali park Lidových sadů naproti DDM Větrník, je totiž částečně zalesněný, prostorný a má rovný terén, který byl potřeba pro pohybové činnosti.

Na začátku bylo zmapováno, co vědí děti o egyptské archeologii. Děti nedokázaly mumii popsat, ale věděly, že jde o upravené tělo zemřelého. Cílem aktivity byla podpora improvizace, chuť k experimentování a vzájemné spolupráce.

Aktivita měla dvě části. První byla výroba mumie z přírodnin. V parku byly na zemi připravené látky, které představovaly tradiční sušení plátna na louce. Úkolem bylo nejprve získat látky pro zhotovení produktu. O látky se usilovalo prostřednictvím přetahované. Děti pak hodnotily, jaké vlastnosti látky během přetahované vykazovaly. Zda byly pevné a vydržely, nebo naopak se začaly trhat, popř. byly poddajné a pružily. K ukořistěným látkám obdržely nůžky a motouz. Dětem bylo doporučeno, aby se rozhlédly po parku a samy našly materiál, kterým vyplní mumii do příslušného tvaru. Objevily, že lze látky vyplnit šiškami, listím, kamínky a klacíky. Nakonec balíček převázaly a mumie z přírodnin byla na světě.

Následovala hra „Vezmi mumii do bezpečí!“. Děti měly na bříšku mumii. Byly otočeny zády k metě, pádily po čtyřech jako krab. Závěrečnou aktivitou, která vyžadovala součinnost všech účastníků, bylo odnesení mumie (dobrovolníka) do bezpečí. Z privátní fotografické dokumentace kroužku bylo zřejmé, že se děti velmi bavily a do příběhu se položily s nasazením.

Postřehy z pedagogického deníku zahrnovaly analýzu úspěšného a včasného doručení mumie do cíle. Bylo vyzorováno, že krab chodí rychle, pokud má rychlé ruce. Během přetahované o látky bylo zjištěno, že dokážou být velmi pevné a ani vynaložená síla dětského těla ji nenaruší.

Děti se na aktivitě dozvěděly, jak mumie vypadá a že se dá zhotovit jednoduše, z toho, co nabízí městský park. Tímto byl naplněn cíl podpory experimentovat a vyrábět věci jednoduchým způsobem. Společná snaha o záchranu mumie před zloději hrobek korespondovala s cíli v oblasti socializace. Děti se učily sportovně snášet případnou prohru v klání o nejrychlejšího kraba, který přenáší po čtyřech mumii do bezpečí. V neposlední

řadě se dozvěděly, že archeologické týmy jsou mezinárodní a o přínosu Čechů v poznání starověkého Egypta.

14.4 Barvení látek rostlinami

Další setkání navazovalo na zkušenosti dětí s textilním tiskem, které získaly při exkurzi v historické části města Česká Lípa. Cílem bylo přiblížení se k profesi barvíře. V úvodu jsme si udělali pomyslnou návštěvu do starověkého Egypta, kde archeologové objevili v hrobech žluté a červené tkaniny barvené výtažky z květů světlíce a později byly objeveny látky barvené indigem. Z dochovaného papyrusu nazvaného Graecus Holmiensis je známo, že Egyptané znali na sedmdesát postupů čištění, zpracování a barvení vlny. (Kocourek, Podhorský 2017, s.24).

Smyslem aktivity bylo ukázat si, jak funguje přírodní barvení tkanin a získat tak další zkušenost s barvením. Děti zvládaly postupně různé techniky a dokázaly je vyhodnotit podle pracnosti, vlivu na prostředí, konečného výsledku apod. Záměrem bylo podporovat v dětech chuť pracovat s přírodním materiálem. Vedlejším cílem bylo rozvíjení prezentačních dovedností, kterou předvedly při komentování svého výtvoru.

Aktivita zahrnovala úvodní povídání o historii barvení a vysvětlení, jakým způsobem barvíři dosahují očekávaného výsledku. Bylo využito květeny a stromů ze zahrady DDM. Proběhla ukázka, jakým pohybem kamene dochází k obtisku. Děti si samy volily výslednou podobu produktu, která závisela na výběru rostlin, způsobu jejich aranžování a technice práce s rukou. Byla využita technika kladívkového pohybu. Místo něj byl použit kámen. Děti pracovaly se zápalem a samostatně. V závěru bylo potištěné plátno vystaveno na veliké kameny. Při společném hodnocení byly znát rozdíly v přístupu, některé práce měly jasnou kompozici, jiné byly abstraktní. Našly se šátky, které měly jemné barvy, jiné byly výrazné. Největším poznáním bylo, že barva květin při otisku nemusí být stejná, ale může být v jiném barevném odstínu. Některé přírodniny pouštěly pigment málo, jiné více.

Hra na barvíře zprostředkovala zkušenost, že rostlina může (ale nemusí) uvolňovat barvivo. Intenzita odbarvování byla velmi různá, obecně jehličnany nerady pouštěly barvu. Některé děti pojaly aktivitu jako umění, pracovaly s kompozicí, jiné šly hlavně do barev. Pro všechny byla tato aktivita velmi zajímavá, bylo dosaženo stanovených cílů v oblasti rozšíření technik textilního tisku s odkazem na historickou tradici textilní výroby ve zdejších kraji.

Obrázek 6 Prezentování v kroužku (zdroj: vlastní)

Jedná se fotografii, která dokumentuje, jak lze hezky využít členitého reliéfu zahrady DDM Větrník k závěrečné prezentaci výroby produktu, konkrétně se jedná o výsledek práce barvení látek rostlinami.

14.5 Výlet do středověku

Aktivita si kladla za cíl zprostředkovat dětem zkušenost s obdobím středověku. Rozvinout schopnost pojmenovat rozdíly trávení volného času dříve a teď na základě vlastní zkušenosti.

Inspirací pro aktivitu byl obraz ze středověku, na kterém si děti hrají. Vyzkoušelo se téměř vše, co bylo na obraze vyobrazeno (chůvy, obruče, lano, dosažení mety s využitím dřevěné kulatiny a slepá bába). Ostatně umět se pohybovat ve tmě byla, před vynálezem elektřiny, dost žádaná dovednost. Jednalo se o zážitkovou pohybovou aktivitu s historickými prvky. Děti byly spojeny lanem, aby se staly lodí, která zažívá nejen nepřízeň počasí, ale také vpád mořských příšer, které autenticky zpodobňoval Lukáš, studentská opora kroužku. Děti se smály, snažily se společně manévrovat tak, aby se vyhnuly střetu s ní. Když loď dorazila bezpečně do přístavu, nastal čas na dobývání hradu. Lučištníci, kteří netrefili obručí na kůl, umožnili nepřátelskému vojsku dostat se na úpatí hradu, který byl následně vyplněn. Když byl lid poražen, došlo na stěhování. Vnitrozemní doprava byla tvořena povozem s vozkou. Na zahradě alias pastvině se zkoušelo pomocí švihadla, jaké to je vést koníčka. Když už byl vozka unaven, začalo se s plánovaným sádrovým experimentem, neboť objevitelům se hodí umět pracovat s odlitky. Vyrobena sádrová hmota byla vlévána do gumové rukavice, která byla uložena ve větší skleněné lahvi. Trefit se přesně znamenalo dobře zacílit a zvolit adekvátní rychlost lití hmoty, respektive sílu jejího průtoku.

V pedagogickém deníku byly zaznamenány zkušenosti z práce se sádrou, a to, když místo uvážlivosti nastoupí zbrkllost, která může poškodit výsledek. Děti už ví, že poměr sádra a voda je 1:2, a když se dá moc vody, musí se dosypat na potřebnou konzistenci další sádra.

Při práci s kulatinou došly děti k poznání, že manipulace se dřevem představuje fyzickou námahu. Získaly zkušenost, že si lze promyslet věci tak, aby s co nejmenším úsilím bylo dosaženo cíle. A když se kulatina zakutálí, cesta se ztíží a tým ztrácí vzácné vteřiny, které se těžko dohánějí.

Závěrem lze konstatovat, že pohyblivé hry s využitím historických příběhů jsou u dětí velmi oblíbené. Úkoly zvládly, i když byly přivázány k sobě. Záměna lektora v příšeru představovala herní prvek, který aktivitu ozvláštnil. A děti to ocenily. Závěrečná práce se sádrou přinesla zklidnění. Děti naučila, v jakém poměru sádry a vody vzniká správná konzistence hmoty pro její výrobu. Pracovaly společně, což podporovalo socializační cíle aktivity.

14.6 Konečně v muzeu

Skupina se dostala do muzea v době, kdy bylo ještě pro veřejnost, z důvodu končící rekonstrukce, zavřeno. Bylo období adventu. Program probíhal už v čase, kdy byla venku tma. Děti se na akci velmi těšily. V té době byla z důvodu vládních nařízení pozastavena činnost ve všech zařízeních a do muzea jsme se dostali za splnění podmínek omezené velikosti skupiny a nošení roušek. Naše skupina se svou velikostí vešla do maximálního počtu deseti osob. Přípravy probíhaly online a spočívaly v zadání pro vyhledání předmětu, který děti během exkurze doprovázel. Kouzlo chvíle bylo umocněno tím, že rodiče dětem s vyhledáváním starých předmětů doma pomáhali, což je vedlo k zamyšlení nad kořeny rodu.

V muzeu nás čekala trojice odborných zaměstnanců, která nás doprovázela. Představili nám nové expozice, které zatím veřejnost viděla jen v rámci dne otevřených dveří. Prošli jsme rajskou zahradou a na vyhlídku, ze které bylo vidět na Masarykovu třídu ve večerní a vánoční atmosféře.

Nebyli jsme jen prostými návštěvníky muzea. Měli jsme poslání. Přinesli jsme do muzea vlastní předmět (rodinný poklad, abychom mu našli sbírku, do které se hodí. Prostřednictvím hry na dárce sbírkového předmětu se předmět „ohodnocoval“. Vedlo to k zamyšlení se na tím, proč je zajímavé uchovávat nějaký předmět tak dlouho a proč některé předměty zůstávají doma a některé najdou své místo v muzeu. Tímto byla získávána představa o funkci muzea, tj. uchování hmotné historie pro další generace.

V druhé části programu, v prostorách herny, byl realizován program zaevidování předmětu v režii kroužku Objevitelé. Jednalo se o čistě praktickou činnost, kde se předmět

zkoumal a popisoval. Evidenční karta vypadala jako obrázek s použitím barevných papírů, 2D modelu apod. Následně byly všechny evidenční karty seřazeny vedle sebe, a tak vznikla výstavka. K vidění byly evidenční listy pro 100 let staré pánské kapesní hodinky v krabičce, kovové nůžky nezvyklého tvaru, rovněž 100 let staré. Další evidenční list představoval kovový fragment, který byl získán pomocí detektoru kovů. Dvě děti měly stoletý porcelánový hrneček, keramiku a figurku. Nejmladším předmětem, který děti přinesly, byly plastové reklamní hodiny na stůl cca z 50. let. Předmětem s nejnižší vahou byla 100 let stará pohlednice.

Děti dostaly od muzejních pedagožek otázku, kdo rozhoduje o zařazení muzejního předmětu do sbírky. Zprvu si myslely, že ředitel. Dozvěděly se, že existuje profese kurátor. Muzejníkům se evidenční listy moc líbily. Říkali, že jejich jsou takové fádňí, něco jako katalogové lístky u knih. Vyhodnotili, že evidenční listy dětí jsou pestré a návštěvníky více zaujmou. Děti poznaly, že staré předměty mají kouzlo, že je někdo z rodiny užíval, někdo, koho znají jen z vyprávění nebo že se jedná o předmět, který nebyl vyhozen a putoval z místa na místo. Všechny předměty kromě jednoho pocházely z rodiny, nejmladší předmět (plastové hodiny) byl nákupem z druhé ruky.

Po návštěvě kroužek obdržel dopis kurátorů sbírek. Dopisem byly připomenuty sbírky zejména z hlediska zastoupených materiálů a časového rozpětí.

Na muzejní program navazovalo zmapování historie rodinných předmětů, tj. jak se do rodiny dostaly a co pro rodinu znamenají. Bylo využito dvou obrazů, jednoho z období pozdního středověku, druhého zachycujícího českou vesnici před 100 lety. S prvním obrazem se již dříve pracovalo. Jednalo se o obraz ze středověku znázorňující hrající si děti. Byl využit známý motiv v jiném kontextu. Tím prvním bylo dětství ve středověku, nyní šlo o využití obrazu pro znázornění minulosti. Druhý obraz časově přibližoval stáří předmětů, které si děti na výzvu vyhledaly doma s pomocí rodičů.

Podstatou aktivity je hra na „vystoupení“ z obrazu. Příběh vtahuje do děje takto: „Přijdeme z koupání nebo z dovádění domů a připravíme si jídlo, svlečeme se a uděláme běžné věci“. Jde o zamyšlení, jak asi tenkrát lidé žili, obstarávali si jídlo, kolik tomu věnovali času, kolik měli oblečení apod. Aby se děti lépe do role vžily, nasadily si šátek nebo kšiltovku, které představovaly minulost. Pracovalo se ve dvou skupinkách s podporou pedagoga, který usměrňoval kontury děje. Na flipchart byly zaznamenány představy o životě v minulosti. Hledaly se odpovědi na otázku, zda je to dnes stejné, nebo jiné. Na každé období byla připravena scénka a začínala stejně: „Vystoupil jsem z obrazu.“ Dál

pokračovaly děti podle sebe. „Doma mě čeká maminka, má na peci buchty, svleču si plátěnou košili, kterou si usuším na sluníčku a pak dám do truhlice. Pak se scénka přetvořila do dnešní doby. „Přišel jsem domů, maminka je ještě v práci. Otevřu si lednici a vezmu si jogurt. Na stole je banán, ten si také dám. Věci naházím do koše, maminka pak zapne pračku“.

Hra vede k zamyšlení, zda a co se dá použít z minulosti pro péči o planetu. Objevují se řešení, např. nemít tolik věcí, vypěstovat si něco v truhlíku bez chemie, nakupovat v obchodech „bez obalu“, vyklidit si věci a to, čeho je hodně, dát někomu jinému, kupovat věci, např. ovoce a zeleninu, vejce, od okolních zemědělců a chovatelů místo nákupu potravin, které byly dovezeny kamiony.

Závěr patřil společnému shrnutí, co jsme prožili, co můžeme změnit v našem chování pro dobro přírody, proč je dobré myslet na přírodu a zda předci dělali něco, co bychom mohli vzít do svého dnešního života. Jakoby v kruhu jsme se vrátili k poslání muzea a k myšlence, že minulost má potenciál obohacovat současnost.

Obrázek 7 Práce s historickými předměty (zdroj: vlastní)

Na obrázku jsou více než 100 let staré kapesní hodinky, které děti za pomoci rodičů přinesly do muzea.

Obrázek 8 Prezentace evidenčních karet v muzeu (zdroj: vlastní)

Fotografie je důkazem, že prezentovat práci lze mnoha způsoby. Na tomto snímku se jedná o umístění vyrobených evidenčních karet v nové herně muzea, konkrétně na úschovné skříňky pro školní skupiny.

14.7 Když se připravuje purpura

Poslední kontaktní kroužek proběhl v prosinci roku 2020, tedy ve vánočním čase. Pracovali jsme na přípravě purpury. Vytvářel se rodný list, který představoval technologický postup jejího vzniku. Děti měly k dispozici nejrůznější byliny: heřmánek, šípek plod, maliník, fenykl, měsíček, lípový květ, mátu peprou, šalvěj. K dispozici byly štítky s obrázky bylin a popisky, k čemu se používají. Nejprve se rozložily byliny, pak byl skládán papírový pohárek. Ten se plnil s použitím smyslového vnímání (čich, zrak). Bylo potřeba se rozhodnout, kolik dílů čeho do pohárku vložit, aby obsah odpovídal jeho velikosti. Písemně se zaznamenávalo složení purpury s využitím připravených štítků. Pracovalo se s kuchyňskou váhou.

Poznámky z pedagogického deníku refletovaly průběh aktivity: Náš poslední kroužek v tomto roce proběhl rychle. Bylo znát, že děti více spolupracují, ochotněji pracují na úklidu po sobě, jsou efektivní a usilují o dosažení dobrých výsledků. Dokážou využít čas, jsou samostatné. Dnes se děti naučily, jak vytvořit jednoduchý papírový pohárek. Vyrovnávali jsme se s požadavkem: nejprve receptura, následně plnění pohárku. Dodržet posloupnost jednotlivých kroků bylo pro některé děti obtížné. Zakusily, co a jak voní, jak pracovat s popisky, samostatně vážit. Nevyplatilo se být zbrklý, neboť papírový kornoutek měl limitovaný obsah, takže poměr surovin do něj musel sedět přesně. Práce s poměrem bylo naše dnešní hlavní téma. Děti měly různou strategii. Od vytvoření velkého množství výrobků, což se odrazilo na kvalitě receptáře, po skromný výrobek a precizní recepturu. Nic není špatné. Samy si vyhodnocují, co chtějí a v tom se odráží jejich růst. Aktivita měla

i jeden neplánovaný efekt, kterým je motivace k dostatečnému pití. Děti, které musí být často povzbuzovány k častému pravidelnému pití, přišly domů a chtěly nejen zapálit purpuru, ale i uvařit z připravované směsi čaj.

14.8 Co nebylo uděláno

Pro úplnost uvádíme přehled aktivit plánovaných v muzeu, které nebyly realizovány z důvodu uzavření volnočasových aktivit ve školním roce 2020/2021.

Tabulka 2 Nerealizované aktivity

Přehled cílů a popis nerealizovaných prezenčních aktivit v muzeu			
název	hlavní cíl	vedlejší cíl	forma
etnografie	získávání nových informací, rozvoj zručnosti	co je to etnografie? výroba produktu, vyzkoušení starého receptu, rozdíl mezi vizovickým a slaným těstem	praktické činnosti – práce s kuchyňskými nástroji, výklad, exkurze, manipulace s předměty, práce s recepturou
automatofony	získávání nových informací, vzbuzování zájmu o techniku v běžném životě, oživování sbírkových předmětů	co je zvuk? co jsou automaty? jak fungují? jak se používaly?	zvukové pexeso, poslechový kvíz, přiřazování nálady k různé hudbě, projekt kuplet – oživení zahrady DDM hudební produkcí
depozitář textilu	poznávání vlastností látek, experimentování s textilem, uvědomování si, že nadměrná spotřeba látek zatěžuje zemi	rozdíl v počtu oděvních svršků dříve a teď, poznání hodnoty textilu, předměty spojené s textilem a jejich proměna v čase (žehlička, tkalcovský stav),	experiment: kolik váží suchý a mokrá oděv? jak dlouho schne? jak vypadá pevná látka a co vydrží? přírodní versus umělé barvení látek

		seznamování s kroji (provázanost s etnografií)	
knihtisk	význam knih v životě, o čem vyprávějí staré spisy, jak pečovat o knihy, aby byly zachovány pro budoucnost?	získání zkušenosti s knižními exponáty a nabývání vědomostí, co snižuje nebo prodlužuje životnost knih, informace o knižní vazbě, tištěné versus jiné formy předávání informací	výroba ručního papíru, práce se sítím, hra na písaře, vycházka se starou pohlednicí, výroba masky (vazba na etnografii), aktivní čtení/párové čtení – příběhy z depozitáře
restaurátorská dílna	poznávání muzejních profesí	vyzkoušení si některých konzervátorských technik, získávání informací o materiálech minulosti, současnosti a budoucnosti	vykopání předmětů na zahradě (archeologická práce) a jejich obnova (lepení, sádrování), výroba dřevěného vláčku z komponentů drobnými nástroji

Nápady na venkovní volnočasové aktivity byly inspirované vlastní zkušenosti a literaturou. Například venkovní xylofon může být vyroben nejen ze silných větví, ale také z kamenů. (Harazim, Hudaková, 2014, s. 44–45). V bývalém vojenském prostoru Ralska si lze posbírat z volně ležících stromů smůlu a vyrobit si pravé louče. (jaktak.cz). Potní sauna je vlastně obdoba týpí, ve kterém se vyhloubí jáma pro ukládání nahřátých kamenů. (svetkreativity.cz). Jak se vyrábí vodní mlýnek z plechu mě naučil jako dítě dědeček. Na internetu jsou dostupné i jiné postupy na jeho výrobu, zejména ze dřeva (vodní mlýnek – rvp.cz a Nitsch, 2007, s. 103) nebo z kovových lžic (Zemně země).

V okolí Ralska je krásná příroda, na některých místech je možno udělat oheň a vyzkoušet si lesní vaření. Působivou je aktivita měření stromů pomocí vykolíkování obvodu koruny. K ní patří zhotovení protokolu. Ten může obsahovat obkreslení listu

stromu a výpočet jeho plochy, nákres semena, květu či plodu, tvaru koruny, jeho obyvatel, polohu, obvod u země, ve výšce 1 m, barvy listí podle měsíců apod. (Bennet, Smith, 1996, s. 100, 123).

15 Online kroužek

Do online prostředí byl kroužek „vyhnán“ z důvodu protipandemických opatření. V tomto prostředí bylo zpracováno mnoho témat (viz Tabulka 3). Jedním z nich bylo „Po stopách Hrnčířské ulice“. Prostřednictvím powerpointové prezentace se podařilo zrekonstruovat její středověkou podobu s využitím dobových fotografií. S dětmi jsme pracovali na příběhu, jak fungovala. Rozprostírala se mimo historické centrum z obavy, že by některá z hrnčířských pecí mohla způsobit požár. Byla součástí obchodní stezky do Žitavy a Prahy, kde si pocestní často koupili nějaký hrnčířský výrobek. Místní keramika červené barvy se používala na královském dvoře (tuto informaci děti znaly už z exkurze). Za pomoci videa se děti seznámily se středověkou keramickou pecí a také s její dnešní podobou na elektřinu. Ukázka vzbudila velký zájem a chuť, co nejdříve si v přírodě postavit a vyzkoušet malou repliku staré pece. Cílem online kroužku je získávání praktických zkušeností se světem techniky. Z tohoto důvodu jsme pozornost věnovali technologii výpalu. Děti dnes už ví, proč se vypaluje keramika dvakrát a teplota v peci se pohybuje okolo 800 až 1500 stupňů.

Druhou část aktivity jsme věnovali sběratelství, protože bez něj bychom byli ochuzeni o exponáty dokumentující zdejší keramickou výrobu. Významným sběratelem v České Lípě byl úspěšný podnikatel Heinrich Wendrich. Jeho sbírka byla rozsáhlá, a proto založil soukromé muzeum z místního hostince nazvaného Údolí Josafat. Proslulost si získal darem, který je dosud největším exponátem ve zdejším vlastivědném muzeu. Jednalo se o čelist velryby. Obdobný exponát má také Národní muzeum. Čtyři tuny vážící kostru plejtváka myšoka získalo na inzerát z Norska. O úhradu budoucího symbolu Národního muzea požádal jeho tehdejší ředitel Antonín Frič vlastence v české hospodě. Traduje se, že továrník František Ringhoffer zvolil odlišnou formu pomoci – odstranění tuku z plejtváka v jeho smíchovském závodě. Zde se dlouho zápasilo se silným zápachem doprovázejícím úpravu plejtváka. Příběh se dětem moc líbil. Zjišťují, že historie je plná dobrých skutků a veselých příhod. (Polák 2014).

Prostřednictvím příběhů o darech pro muzeum získávají děti představu, jak vznikají sbírky a co je sponzorský dar. Uvědomují si, že v soukromé sbírce uvidí exponát hrstka lidí oproti veřejnému muzeu. Do formátu online výuky se vejde rozmanité množství informací, které spolu souvisejí.

Druhá ukázka online aktivity využívá vyprávění s předvídáním. Děti obdržely tato slova k tvorbě příběhu: drak, skleněný dům, vlasy, hotel. S pomocí Lukáše vytvořily ze

slov následující příběh. Ve skleněném domě „U Červeného draka“ se nacházel hotel, který měl krásné skleníky plné vlasatých kaktusů“. Skutečný příběh byl tento: „Ve městě Nový Bor na severu Čech vznikají úžasné skleněné sochy společnosti Lasvit. Jednou z nich je honička dvou draků za kuličkou, která je umístěna v jednom hotelu v Tichomoří. Nejde o draky ledajaké, jejich tělo je pokryto nekonečným množstvím krystalů a jejich pohyb je řízen nejmodernějšími počítači. Tým, který vyrobil draky vede Maxim Velčovský, který je pověstný výstředními vlasy. A věřili byste, že Lasvit umí postavit skleněný dům? Tak pojďte, hurá jdeme na video!“

Cílem aktivity bylo děti nasměrovat na novou podobu tradičních řemesel a na význam zahraniční spolupráce. Nejvíce se dětem líbilo obří kyvadlo v Saudské Arábii, které kreslí do písku. (Lasvit 2020). Děti se seznamují s propojováním umění a techniky, úspěšnými podniky zdejšího kraje.

Tabulka 3 Obsah online kroužku

Obsahová náplň online kroužku (klíčová slova)	
datum	témata
5. 1.	měření času: svíce – voskové, bicí: kyvadlo – orloj, měření intervalu – přesýpací a vodní hodiny, Galileo Galilei, mechanické versus automatické hodinky
12. 1.	trestní právo – aféra dlouhých mincí, proč mají mince ozubený okraj, lomený oblouk – rozdíl románské stavby a gotika, přenos obrazu a zvuku nyní a v minulosti
19. 1.	co je objevitelství? rozdíl mezi Flemingem a Magalhãesem? práce s matematickými veličinami na příkladu objevů – Mariánský příkop, časovost v dějinách,
26. 1.	Objevitel, dobrodruh a vynálezce: Kdo je kdo? A co dělá? Jak našel Howard Carter hrobku krále Tutanchamona? dopis kurátorů muzea, vztah mezi hustotou obyvatel, rozlohou země a počtem obyvatel
9. 2.	objev Sutton Hoo, stopy v písku jako historický důkaz významem pojmu – falzifikace, barbar apod., hledání důkazu k problému, proč nemohla na Měsíci

	vlát vlajka
16. 2.	velká čísla, letopočty, civilizace, co v jakém období historie nalezne archeolog za fragmenty, interpretace Sokrata, Archimedovy vynálezy a jejich užití v současnosti
22. 2.	předkolumbovská Amerika, Tenochtitlán – stav techniky, zaniklá pevnina Beringie, příběh – Aleš Hrdlička
2. 3.	věda a předvědecká alchymie, příběhy císaře Rudolfa, co dokáže rozpouštědlo? cvičení na všeobecnou slovní zásobu
8. 3.	historie fotografie, reprodukční technika, autoportrét, vlastnosti světla versus kovů, jednotka Kelvin, pixel, části fotoaparátu
16. 3.	Marathón, strategie bitev – technický pokrok, výcvik, motivace – obrana vlasti, příběh F. Porscheho, co je průmyslová výroba? Kolik zaměstnává lidí?
24. 3.	proměny Hrnčářské ulice v Č.L., dar plejtváka se do NM dostal na inzerát, podnikatel Heinrich Wedrich – mecenáš muzea v Č. Lípě, požáry v historii, technologie výroby keramiky, výpal, mechanismus z Antikythéry
31. 3.	dříve a dnes – Masarykova třída v Liberci, Hadryanova vila, bulvár, promenáda, revitalizace měst, světová značka Lasvit, nejstarší průmyslové školy v Česku, osud Fr. Janečka a značky Jawa, vila zvaná kolotoč, Plečnik a Rothamayer – přestavba Pražského hradu, mechanický drak – největší skleněná socha na světě, kyvadlo: tradice skla + novátorský přístup (kov, sklo, IT), Jak postavit nové město? Brasilia
6. 4.	přiřaď královskou korunu správně, kdo byli její nositelé (Alžběta II, Mikuláš II, František I. rakouský), hermelín na plášti Plečnikova kostela, průměr největších hodin v ČR, exkurze do života a díla Josefa Hlávky
13. 4.	historie brýlí a role Benjamina Franklina v ní, čtecí kameny, skřípec, vírník a jeho vynálezce, letecké hodinky Cartier, kdo byl Santos-Dumont a jak vypadá měsíční kámen s jeho jménem, tavení cínů a výroba uměleckých předmětů z něj, příběh cínových vojáčků H. Ch. Andersena

20. 4.	vertikální a vodorovný terén – čím se měří, počátky horolezectví – tradiční metody versus nové, dobrodruzi – dobytí žraločí ploutve (Meru, Indie) první kniha o Alpách (1574), Česko versus Švýcarsko, lesní roh, řemeslo – umělecký pasíř, Swarovski s českými kořeny, přístavba muzea, vynález stroje na broušení šatonů
27. 4.	kamenné valy, Velká čínská zeď, dřevěné bednění, délka a ústí světových řek, rýžové terasy, Bezděz, příběhy Přemysla Otakara II, královny Kunhuty a Václava II., válka versus diplomacie, Moravské pole není na Moravě, horní zákon, stříbro v Čechách

16 Zásobník her

Kapitola zásobník her vypráví o tom, co by se uskutečnilo, kdyby nedošlo k zákazu prezenčních volnočasových aktivit v rozsahu 6 měsíců. V úvodu seznamujeme s přehledem všech zamýšlených aktivit, následně jsou krátce popsány.

Tabulka 4 Přehled cílů a popis nerealizovaných aktivit v přírodě

Přehled cílů a popis nerealizovaných aktivit v přírodě			
název	hlavní cíl	vedlejší cíl	forma
amulet v potní lázni	rozvoj zručnosti a orientace v terénu, radost z manuální práce	zhotovení konkrétního produktu, seznamování v praxi s veličinami – teplota a vlhkost	výroba amuletu, stavba přístřešku, nošení kamenů
výroba louče	šetrné zacházení s přírodními zdroji	zvládnání bezpečnosti při práci s otevřeným ohněm	sbírání smůly, výroba produktu
vodní mlýnek a měření stromů	získávání informací o přírodních silách a vynálezech	zkušenost, jak funguje energie vodního proudu a práce s nářadím, praktické popisování a měření v přírodě	výroba protokolu o stromě, zhotovení produktu, pochopení principu lopatek (obrácené veslo)
venkovní xylofon	získávání zkušeností o zvuku z přírodních zdrojů	výroba produktu	pracovní činnosti
vaření na Stohánku	seznamování s životem předků v přírodě	zvládnání praktických činností v přírodě, zkušenost s nošením proviantu a nádobí	venkovní vaření, zhotovení ohně a péče o něj

K venkovním zážitkovým aktivitám patří vodní mlýnek, venkovní xylofon a potní sauna. K vodnímu mlýnku se váže osobní vzpomínka na letní prázdninový čas trávený ve společnosti sestřenic a bratranců v dřevěném stavení prarodičů na valašských kopcích. Tenkrát byl nejlepším parťákem na stavby všeho druhu z materiálu „co dům dal“ dědeček. Vzal větší plechovku, kterých bylo dostatek, a nůžkami na plech ji rozpáral tak, že vznikly lopatky. Pak jsme s dětmi hledali pevné klacíky ve tvaru vidlí, abychom mlýnek do nich zavěsili. Byl to krásný pohled vidět, jak se v potoce roztočil. Když už jsme měli mlýnek, mohli jsme si hrát na osadu.

Z dřevěných klacíků se zhotovily malé chýše. Z listí, provázků a klacíků jsme udělali figurky. Byla to obdoba hry s domečkem a panenkami, Igráčkem či Lega. Protože k výstavbě mlýnku nedošlo, zvolili jsme podobné téma v rámci online výuky. Šlo o seznámení s principem přesýpacích hodin. Ukázali jsme si video o jejich výrobě. Rozebírali jsme, co ovlivňuje rychlost přesýpání materiálu z jedné nádoby do druhé (tvar nádoby, velikost otvoru a druh materiálu). (Bennet, Smith 1996, s. 28–29).

Inspirací pro výrobu venkovního xylofonu byla sbírka hudebních automatů v muzeu. Plánovali jsme zjistit, zda dokážeme v přírodě zhotovit jednoduchý hudební nástroj. Známe postup, jak jej vytvořit s využitím spadaných větví a kamenů. Je k tomu potřeba najít takové, co vydávají zvuk. To se zjistí jejich poklepáním, v podstatě jde ozvukovou zkoušku. Podmínkou, aby stroj „hrál“, je, aby se větve nedotýkaly země a byly od sebe dostatečně vzdáleny. (Harazim, Hudaková 2014, s. 44–45). V online výuce jsme téma hudebniny zpracovali náhradním způsobem. Vyprávěli jsme si o tom, jak vznikl lesní roh. Dříve lidé chytali zvěř v přírodě pro obživu. Z parohů vyráběli poháry na vodu, knoflíky, ale také hudební nástroje. Ty se používaly k udávání signálů při lovení zvěře, ale také při slavnostních příležitostech jako fanfáry. Fanfáry byly předchůdcem klaksonu, tj. houkačky motorových vozidel.

Stavbou potní sauny jsme chtěli zažít tajemství rituálního obřadu. K tomu je potřeba zhotovit amulety. Plánovali jsme, že k tomu využijeme drobné náradí jako je ruční vrták, pilka nebo kleště. Děti by měly možnost vyrobit amulety dva a jeden si vzájemně darovat. Samotná potní sauna je přístřeškem zhotoveným z deky, cely, igelitu, případně jiného materiálu většího rozměru. Uvnitř se vyhloubí díra, do které se vkládají kameny, které se nahřívají. Amulety dostanou osobitý význam, protože dojde k jejich „pokřtění“. (svetkreativity.cz 2020). Aktivita vyžaduje blízkost vodního zdroje. V místním kraji je

dominantní řekou Ploučnice, která poskytuje množství hezkých přírodních zákoutí pro realizaci jak vodního mlýnku, tak pro výrobu potní sauny.

Plánovali jsme také aktivitu nazvanou „Teplé a suché šaty“, která hledá odpověď na otázku, který materiál je nejvhodnější k tomu, aby člověk zůstal v suchu. Téma by se dobře propojilo s expozicí etnografie. K realizaci bychom potřebovali pipetu, stopky, teploměr, různé tkaniny, igelit a gumičky. Různé materiály by byly následně přiloženy na zavařovací sklenice a zkoumány, jak propustí vodu. Vyzkoušeli bychom i jinou metodu, ve které bychom plastovou láhev zabalili do různého textilního materiálu a jednu láhev bychom nechali nezabalenou. Každá láhev by pak byla zalitá horkou vodou. Po 30 minutách by se změřila její teplota. Výsledky by se zapisovaly do protokolu a o závěrech by se vedla diskuze. (Bennet, Smith 1996, s. 74–75).

17 Diskuze

Propojení muzejnictví a výchovy je oblíbené téma. Není proto divu, že na toto téma vzniklo množství závěrečných prací. Nejčastěji je zmiňována polytechnická výchova ve školkách, poměrně velké zastoupení má oblast mezigenerační výchovy. O oblíbě tohoto tématu jsem se osobně přesvědčila na katedře chemie TUL, kde měla Mgr. et Mgr. Lenka Kamanová, Ph.D. prezentaci o zkušenostech s projektem mezigenerační univerzity. Ten obdržel v roce 2020 cenu za významný příspěvek k rozvoji občanské společnosti udělenou rektorkou brněnské univerzity. (mendelu.cz).

V systému Theses (Theses.cz – Vysokoškolské kvalifikační práce) jsou zastoupeny práce věnující se tvorbě programů pro návštěvníky, např. práce „Dvacátým stoletím na kolech proletím“, která byla návrhem edukačního programu pro Technické muzeum v Brně. Jedná se o program, ve kterém je návštěvník sám sobě průvodcem s pomocí stanovišť, aktivit na trase a prohlídky. Pozornost si zaslouží muzejní programy, které vytvářejí odborníci – zaměstnanci těchto institucí, např. videa „Honzík a Fany v muzeu“ jsou poměrně často součástí našeho programu. (Národní muzeum 2021).

V rámci vlastního šetření, které práce zpracovávaly obdobné téma, jsem žádnou práci v systému Theses nenašla. Našla jsem ovšem dvě zajímavé inspirace s podobným tématem. První inspirací mi byla práce Veroniky Okuduwa. V ní popisuje, jak silný emoční zážitek získají děti, když jdou bosky a beze slov ke studánce jako poutníci v době Anežky České. Uvědomila jsem si, že prezenční kroužek vedu jako kouč sportovního týmu: předkládám výzvy, hlasitě povzbuzuji, postrkuji dopředu. A najednou se setkávám s něčím, co představuje opak. Putování bosky Veroniky Okuduwa bychom rádi v našem kroužku zažili, protože si myslíme, že jde o obohacující zkušenost (Okuduwa 2018, DP Zážitková pedagogika).

Nejvíce mě zaujala práce „Technická výchova na primární škole v České republice a ve Španělsku“ od Lindy Suchanové, která zúročila studijní pobyt z programu Erasmus. Autorka práce uvádí, že v dnešní době je velmi snadné najít návod, jak zhotovit cokoli. Samotný návod neznamenaá přispět k pochopení techniky do hloubky, k získávání dalších znalostí, např. o vlastnostech materiálů a technologických souvislostech. Děti ve Španělsku se s jedním tématem (např. prostor a čas) seznamují postupně, ve 4 blocích. Prvním je seznamovací část, na ni navazuje část představení. Ta zahrnuje informace o věcech a jevech v běžném životě, jaké má klady a zápory apod. V praktické části programu jde o setkání s materiálem, práce s náčrtý. Závěrečný čtvrtý blok představuje vlastní tvorbu

produktu. Při tvorbě děti nejčastěji malují, modelují, stříhají a lepí. Důraz je kladen na zúročení práce v běžném životě. Autorka práce sdílela fotodokumentaci, ze které je zřejmé, že výstupy jsou plakáty, makety apod. Libí se mi také ukotvení pozice vedoucího technického vzdělávání ve španělské škole, o které se práce zmiňuje. Jde o vzdělavatele, který je autonomní a svobodný. Radí se s ostatními vyučujícími, poskytuje vzdělání napříč celou školou. (Suchanová 2016, BP Technická výchova na primární škole).

Výše uvedená bakalářská práce je hezkým příkladem propojení umění (výtvarné výchovy) a techniky ve vzdělávacím procesu. Vyvolává asociaci moderního pojetí starověkého ideálu kalokagathii (krásy a moudra), a také spojení zdraví a rozumu, kterou vyjadřuje sokolský slogan „Ve zdravém těle zdravý duch“. Bez inspirace přírodními tvary by nevznikla architektonická díla Jana Kaplického, bez techniky by skleněná krása společnosti Lasvit neprorazila ve světě. Ukázat dětem, jak se obory lidské činnosti vzájemně prolínají, vyvolává chuť dozvídat se nové věci a souvislosti.

V závěru kapitoly diskuse považujeme za důležité zmínit, že plánovaný program doznal změn, aktivity byly přeskupeny a realizovány s jinými nástroji. Zkušenost z adventní návštěvy kroužku v muzeu svědčí o tom, že změna prostředí je zdrojem hlubšího zážitku. Mohli jsme evidenční kartu sbírkového předmětu udělat v učebně Větrníku, ale je zřejmé, že práce v bezprostřední blízkosti sbírkových předmětů, pod střechou historické budovy, v dětech zanechala stopu.

Distanční forma kroužku přinesla nové poznatky. Umožnila poznat děti z jiné stránky. Děti ukazovaly na počítačích svoje sbírky a knížky. Domníváme se, že online prostředí není tak soutěživé jako venkovní aktivity. V mladším školním věku jsou soutěže oblíbené. Distanční kroužek má větší intimitu, ve které společně diskutujeme a hledáme odpovědi, touha po soutěživosti je upozaděna. Osvědčila se nám také záměna rolí, kdy Lukáš se stává účastníkem, jeho odpovědi a názory děti inspirují.

Na závěr programu prostřednictvím SWOT analýzy reflektujeme nové podmínky v edukačním procesu. Domníváme se, že se nám dařilo zprostředkování rozmanitosti techniky s využitím synergie s jinými obory (sport, historie, muzejnictví).

Tabulka 5 SWOT analýza (Kašparová 2007. clanky.rvp.cz)

Silné stránky	Slabé stránky
Jistá originalita programu, malá konkurence	Obecně značná nabídka volnočasových

z hlediska obsahu kroužku, propojení pohybu s historií a technikou, propojení pravidelných setkání s expedicemi	aktivit, předpoklad menšinového zájmu o dané téma
Příležitosti	Hrozby
Spolupráce s novými subjekty, zařazení nových prvků, flexibilita při realizaci prostřednictvím kombinace prezenční a online formy, uchopení příležitosti realizovat volnočasovou aktivitu formou online, jiný formát pro stávající aktivity (písemný průvodce, publikace, zvukový záznam)	Přetrvávající protiepidemiologická opatření, obavy, že kroužek nebude realizován v plánovaném rozsahu

Závěrem byly zhodnoceny cíle programu formou autoevaluace s níže uvedenými závěry: Účastníci rozpoznají rozdíl mezi dobrodruhem, objevitelem a vynálezcem. Orientují se, co přinesli světu Bell, Tesla, Bain, Zuse, Brandenbur, Baird, Ford, Porsche apod. Poznají objevitele, kteří se zasloužili o to, že minulost je rozkrývána např. pomocí objevu Howarda Cartera (hrobka krále Tutanchamona) nebo českých egyptologů apod. Znají příklady činů, které posouvají hranice lidského poznání např. prostřednictvím oceánografů Dona Walshe a Jacquese Piccarda, kteří 13. 1. 1960 dosáhli nejhlubšího dna oceánu – Mariánského příkopu. Cítí respekt k horolezcům. Zprostředkování příběhu o zdolání stěny Dračí ploutev hory Meru v Indii zasela v dětech respekt k překonávání překážek.

Děti v programu získaly nové zkušenosti o vlastnostech materiálů. Vyzkoušely si v parku pevnost látek. Dokázaly vyrobit sádro. Ví, jak je těžké nosit dřevo a že některé rostliny látku obarví a jiné tuto schopnost nemají.

Děti v kroužku pracovaly s kamenem, papírem, látkami, rostlinami, bylinami apod. V rámci online aktivit poznaly vlastnosti cínu, stavebního materiálu (cihla, beton, sklo, dřevo). Rozumí, jak některé věci fungují, např. vodní a přesýpací hodiny. Poznaly, jakou moc má lupa. Orientují se v tom, jak materiály hoří a jak se hasí. Chápou, že musí postupovat opatrně, vyvarovat se úrazu, požárů apod. Jako správní objevitelé vědí, že věci podléhají korozi. Naučily se, že k realizaci není třeba velkých, nákladných postupů. Okolím, příroda, prostředí nabízí materiál, který se dá použít, přeměnit na něco jiného. Dokázaly

vyrobit odlitek, namíchat purpuru, vytvořit z hlíny středověké předměty, vyrobit si repliku mumie. Děti při výrobě evidenčního listu muzejního předmětu zvládly zdokumentovat vybraný předmět s použitím praktických postupů. Zvládly tisk na plátno. Postupně získávají přehled o kráse řemesel (sklář, barvíř, keramik, stavař, pasíř). Procvičovaly úsudek, kognitivní odhad a práci s mapou, která je hojně využívána v online kroužku, protože v něm hodně „cestujeme“.

Děti prostřednictvím osobní zkušenosti postupně rozkrývaly poslání muzeí. Chápu, že uchovat pro příští generace nelze všechno. Uvědomují si, že recyklace prodlužuje život věcem, že kvalitní, poctivě udělané věci vydrží.

Kroužek cílil na začleňování dětí do kolektivu a na získávání sociálních dovedností. Děti byly vedeny k poznání, že férově (sám za sebe) vyplňovat online testy je dobrá věc (vítězstvím je, kolik toho znám, ne koho porazím). Zjistily, že nejčastěji chybují z nepozornosti.

Zejména online prostor nás obohatil tím, jak vést diskuzi. Více se v kroužku prosazuje naslouchání, stírají se postupně původní rozdíly mezi těmi dětmi, které byly moc aktivní na úkor ostatních, a těmi, co se trochu bály se projevovat. Rozvíjela se ochota ke spolupráci a vzájemný respekt v online aktivitách. Tento poznatek lze interpretovat tak, že online aktivity jsou pomalejší, že poskytující větší prostor pro koncentraci a vnímání ostatních. Děti v online kroužku více sdílejí své zkušenosti, poznatky a zážitky. Poznali jsme, že účastníci mají rádi tradiční věci, líbí se jim, jak jsou opředeny příběhy a ochotně spolupracují při hledání rodinných kořenů, např. prostřednictvím získání sbírkového předmětu.

Závěrečné zamyšlení patří lidem v projektu. Klíčová je podpora rodičů, udržování komunikace prostřednictvím sdílené platformy a také zkušenost, že lidé, kteří se podílejí na vzdělávání dětí, hledají řešení pro nové situace. Například muzejní pedagog z Liberce stále posouval termíny programu, což vyžadovalo koordinaci s kurátory sbírek. Rodiče akceptovali, že děti jednou týdně místo běhání po venku opět zasedají k počítači. Ze začátku byli mámy a tátové více na počítačích vidět pro případ, že by se přerušilo spojení. Dnes už taková potřeba „krytých“ zad není, dochází k osamostatňování. Přejechod na online byl v podstatě bezproblémový, určitě k tomu přispívala technická podpora Lukáše, který je ze všech účastníků nejvíce v počítačích fundovaný.

ZÁVĚR

Lze se domnívat, že předložený program ve srovnání s obsahem nabídky jiných bakalářských prací do jisté míry zaplňuje mezeru v oblasti výchovně vzdělávacích volnočasových programů s polytechnickou tematikou pro děti mladšího školního věku. Z hodnocení použitých metod (testování, zpětná vazba, komunikace s rodiči, pozorování během aktivity, záznamy v pedagogickém deníku) lze usuzovat, že děti mají o technická témata zájem, zejména když se předkládají do souvislostí s objevy, historií apod. Přestože motivací pro vstup do kroužku bylo hlavně zábavné učení v přírodě, také online forma přinesla pozitivita, zejména ve vzájemném poznání, možnosti pracovat individuálním způsobem, především reagovat na potřeby v oblasti zájmového vzdělávání nebo podpory sběratelství. O zájmu svědčí statistika docházky.

Práce představuje vedle teoretických východisek směs postupů, jak rozvíjet praktickým způsobem u dětí zájem o techniku. Osvědčily se různé formy vypravěčství jako základního kamene pro online výuku, kladně lze pohlížet na zkušenost, že v malém počtu dětí je online výuka zdrojem jejich osobního růstu. Rozvíjí schopnosti diskutovat, vyjadřovat názor, prosadit se, či naopak dát přednost někomu jinému. Zdá se, že rodičům a dětem přišla aktivita Objevitelů smysluplná. Děti chodily na online kroužek, i když bylo venku hezky. Jejich podporující rodiče jim k tomu vytvořili na zahradě přístřešek s počítačem, a tak si mohly odskočit od zahradní párty k objevování. Tento příklad tvoří závěrečnou tečku bakalářské práce.

SEZNAM LITERATURY

BENNETT, Jill a Roger SMITH. 1996. Nápady pro přírodovědu: soubor praktických námětů a zábavných činností pro vyučování prvouky a přírodovědy na 1. stupni ZŠ. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-112-6.

BIDDULPH, Steve. 2009. Tajemství výchovy šťastných dětí. 3. vyd. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-651-3.

BÍLEK, Martin. 2009. Muzejní didaktika přírodovědných oborů a technických předmětů: přírodovědná a technická muzea a možnosti jejich využití ve vzdělávání. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-935-9.

BRTNÍK, Jiří a Jan NEUMAN. 2006. Zimní hry na sněhu i bez něj. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-762-0.

ČAPEK, Robert. 2015. Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3450-7.

ČERNOCH, Viktor, 2017, Nanopravítka. A Ω Věda pro každého: Magazín AV ČR. Praha. s.18-19. ISSN 2570-7566.

DANIŠOVÁ, Justina. 2018. Lesní družiny. Rodina a škola: časopis pro všechny rodiče a učitele. Praha: Portál. s. 5. ISSN 0035-7766.

DOLÁK, Jan, Pavel HOLMAN, Lucie JAGOŠOVÁ, Vladimír JŮVA, Lenka MRÁZOVÁ, Michal ŠERÁK a Petra ŠOBÁŇOVÁ. 2014. Základy muzejní pedagogiky: studijní texty. 1. vyd. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky. ISBN 978-80-7028-441-4.

Fond her: 52 nejlepších her z akcí a kurzů. 2007. 1. vyd. Brno: Computer Press. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1675-3.

FRANC, Daniel, Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN. 2007. Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora. 1. vyd. Brno: Computer Press. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1701-9.

HARAZIM, Harald a Renate HUDAK. 2015. Dobrodružství v přírodě pro děti: nápady na hraní a kutění pro malé inženýry vodních staveb a lesní princezny. 1. vyd. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-4844-8.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 2015. Psychologický slovník. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.

HELUS, Zdeněk. 2015. Sociální psychologie pro pedagogy. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 9788024746746.

HENDL, Jan a Jiří REMR. 2017. Metody výzkumu a evaluace. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.

HOFBAUER, Břetislav. 2004. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

HOCH, Aleš, 2020. Svět středověkých her: katalog výstavy. 1. vyd. Jihlava: Muzeum Vysočiny. ISBN 978-80-7247-164-5.

HONZÍKOVÁ, Jarmila. 2008. Testování nonverbální tvořivosti. Trendy ve vzdělávání. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 89-92. ISSN 1805-8949.

JAGOŠOVÁ, Lucie, Vladimír JŮVA a Lenka MRÁZOVÁ. 2010. Muzejní pedagogika: metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace. 1. vyd. Brno: Paido. Kultura a edukace. ISBN 978-80-7315-207-9.

JANČÁŘ, Josef. 2007. Vývoj péče o lidová řemesla. Národopisná revue. Praha. s. 75-80. ISSN 0862-8351.

JEDLIČKA, Richard. 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. 1. vyd. Praha: Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

JIRÁSEK, Ivo. 2016. Doxa a epistémé zážitkové pedagogiky. Pedagogika: časopis pro vědy ve výchově a vzdělání. Praha. s. 154-178. ISSN 0031-3815.

JIRÁSEK, Ivo. 2019. Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase). 1. vyd. Praha: Portál, Gymnasion. ISBN 978-80-262-1485-4.

JŮVA, Vladimír. 1991. Muzeopedagogika v přípravě učitelů. Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti. Praha. ISSN 1211-4669.

JŮVA, Vladimír. 1993. Erziehung des Staunens zur Padagogischen Bedeutung eines Emotiven Phänomens. Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti. Praha. ISSN 1211-4669.

KAFKOVÁ, Helena a SUCHAN, Ondřej. 2017. Řemeslo, marginalizovaný potenciál všeobecného vzdělávání. Výtvarná výchova: časopis pro výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní. Praha: Univerzita Karlova. s. 30-45. ISSN 1210-3691.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. 2009. Školní didaktika. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-571-4.

KAPLÁNEK, Michal. 2013. Animace: studijní text pro přípravu animátorů. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0565-4.

KOCOUREK, Jaroslav a Marek PODHORSKÝ. 2017. Stará řemesla. 1. vyd. Olomouc: Agentura Rubico. ISBN 978-80-05-213-0.

KOVAŘÍKOVÁ, Jana. 2018. Učení nemusí být pro děti strašák. Rodina a škola: časopis pro všechny rodiče a učitele. Praha: Portál. s. 10-11. ISSN 0035-7766.

KUNZ-OTT, 2008. Hannelore a kolektiv, Qualitätskriterien für Museen, Berlín, Deutscher. s. 8.

LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. 1999. Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole. 1. vyd. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-205-X.

MAŠATOVÁ, Zora. 2018. Nebojte se e-learningu. Rodina a škola: časopis pro všechny rodiče a učitele. Praha: Portál. ISSN 0035-7766.

MATĚJČEK, Zdeněk. 2008. Co děti nejvíc potřebují. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATUŠKOVÁ Leona. 2019. Jiné dějiny středověku. A věda a výzkum: Magazín AV ČR. Praha. s. 34-39. ISSN 2570-7566.

MAZÁČOVÁ, Nataša. 2014. Pedagogická praxe. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-673-4.

Museumsbund. 2008. 1. vyd. Berlín. DMB. ISBN: 978-3-9811983-2-4.

NAKONEČNÝ, Milan. 1995. Psychologie osobnosti. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 8020005250.

- NĚMEC, Jiří. 2004. S hrou na cestě za tvořivostí: poznámky k rozvoji tvořivosti žáků. 1. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-7315-014-X.
- NITSCH, Cornelia. 2007. 300 nejzábavnějších her pro děti každého věku: hry na ven, na doma i na cesty. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1729-6.
- PAUSEWANG, Elfriede. 1992. 100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-85282-59-3.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. 2008. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PELÁNEK, Radek. 2008. Příručka instruktora zážitkových akcí. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-353-6.
- PETTY, Geoffrey. Moderní vyučování. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-681-0.
- PREISSOVÁ, Irena. 2013. Vývojové poruchy řeči. *Pediatrická praxe* 2013/4, s. 242–243. ISSN 1213-0494
- PRŮCHA, Jan. 2000. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-399-4.
- REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. 2007. Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele. Praha: Portál. ISBN 9788073673178.
- ROGGE, Jan-Uwe. 2013. Děti potřebují hranice. Vyd. 5. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0451-0.
- SKALKOVÁ, Jarmila. 2007. Obecná didaktika. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.
- SMETANA, Jan a GABRIEL, František. 1983. K vývoji výrobních okruhů červeně malované keramiky v severních Čechách. *Archaeologia historica*. Brno: Masarykova univerzita. s. 119-138. ISSN. 0231-5823
- SVOBODA, Luděk. 2017. Po přečtení nespalte. A věda a výzkum: *Magazín AV ČR*. Praha: Akademie věd ČR, 2017/2, s. 68-73. ISSN 2533784X.
- ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. 2001. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-557-1.

- ŠRÁMKOVÁ, Martina. 2005. Rukověť rodiče malého školáka. 1. vyd. Praha: Albatros, ISBN 80-00-01491-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. 2017. Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2846-2.
- VALENTA, Josef. 2013. Didaktika osobnostní a sociální výchovy. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4473-5.
- VALIŠOVÁ, Alena. 2008. Jak získat, udržet a neztrácet autoritu. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2282-5.
- VECHETA, Vladimír. 2009. Outdoor aktivity: 50 aktivit pro trénink, školení i zábavu. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2650-9.
- VOJTÍŠEK, Břetislav. 1983. Hrnčířství v České Lípě. Praha: Archaeologia historica. s. 139-144. ISSN 0231-5823.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. 2015. Řemesla a výroba. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. Průvodce českou historií. ISBN 9788074296345.
- VOPEL, Klaus W. 2009. Skupinové hry pro život. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-286-7.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. 2008. Sociální psychologie. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1428-8.
- ZELINOVÁ, Milota. 2011. Hry pro rozvoj emocí a komunikace: koncepce a model tvořivě humanistické výchovy. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0036-9.
- ZOUNEK, Jiří a Michal ŠIMÁNĚ. 2014. Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6944-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

CECHL, Pavel. 2019. [online]. [vid. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ekonomika/remeslniku-je-malo-pomoci-maji-mistrovske-zkousky-20191213.html>

CECHL, Pavel. 2021. [online] [vid. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ekonomika/remeslnici-nedostatek-cesko-pruzkum-20210304.html>

CES Centrální evidence sbírek muzejní povahy. Online. Dostupné https://www.cz-museums.cz/web/deni_v_oboru/centralni-evidence-sbirek

Co je DOX? [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/>

Česká Lípa ze starých pohlednic: Hrnčířská ulice [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: http://www.bohmischleipa.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=79

Češi jsou ve sběratelství na světové špičce. [online]. [vid. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/cesi-jsou-ve-sberatelstvi-na-svetove-spicke+>

D. A., Kolb in Vávra. Experiential Learning. Experience as The Source of Learning and Development. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, Inc. [online]. [vid. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://blogy.rvp.cz/educator/2017/04/18/kdo-umi-umi-kdo-neumi-uci/>

DOSTÁL, Jiří. 2020. Rozvoj zručnosti a technického myšlení – výzva pro vzdělávání 21. století [online]. [vid. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/>

FILIP, Lukeš. 2018. Maxim Velčovský: Designér, který rád provokuje. Stříbrný vítr. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/maxim-velcovsky-designer-ktery-rad-provokuje-7463996>

HAK, Martin. 2021. [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.vypravec.com/>

HEJČÍKOVÁ, Hana. 2005. Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/>

HERINK, Josef. [online]. 2016. [vid. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vystupy/alternativni-vyuka-dejepisu-na-rvp-cz>

HES, Milan. 2015. Práce se školním historickým pramenem [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/20055/>

Jak vyrobit pochodeň. 2021. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: [Jak vyrobit pochodeň | jaktak.cz](http://jaktak.cz)

KAŠPAROVÁ, Eva. 2007. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/717/swot-analyza-jako-nastroj-kvalifikovane-sebereflexe-ucitele.html/>

Když nemůže návštěvník do muzea, musí muzeum k návštěvníkovi. Úvod | Vlastivědné muzeum Jesenicka online [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://www.muzeumjesenik.cz/cz/sbirky/9-muzeum-jde-k-vam.html>

KOČÁRKOVÁ, Jaroslava. 2011. FT TUL pomohla otevřít muzeum textilu [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://tuni.tul.cz/rubriky/univerzita/fakulta-textilni/id:19553/ft-tul-pomohla-otevrit-muzeum-textilu>

KOVANDA, Pavel. 2018. 15 starých dětských her na středověkém obrazu: které z nich jste hráli i vy? [online]. [vid. 2020-09-03]. Dostupné z: <https://g.cz/seat-15-starych-detskych-her-na-stredovekem-obrazu-ktere-z-nich-jste-hrali-i-vy/>

KRSTANOV, Zdravko. 2019. Skleněný dům mezi roubenkami. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: [https://Skleněný dům mezi roubenkami. Nové sídlo Lasvitu rozzářilo Nový Bor \(forbes.cz\)](https://Skleněný dům mezi roubenkami. Nové sídlo Lasvitu rozzářilo Nový Bor (forbes.cz))

KRSTANOV, Zdravko.2020. Velká nádhera. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: [https://Velká nádhera. Lasvit rozsvítil své dosud největší dílo se 2,5 milionu křišťálů \(forbes.cz\)](https://Velká nádhera. Lasvit rozsvítil své dosud největší dílo se 2,5 milionu křišťálů (forbes.cz))

MAŠEK, Jaroslav. 2021. 10 vzdělávacích trendů pro rok 2021 [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/22792/>

MAŠEK, Jaroslav. 2021. Tři varianty hybridní školy [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/22826/>

MELÍŠKOVÁ, Ivana.2020. Jak probíhá hybridní výuka? Zajímavé tipy [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.veskole.cz/clanky/jak-probiha-hybridni-vyuka>

Muzeum pro děti z pohodlí domova. 2020. [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: <http://www.szm.cz/clanek/4234/aktuality/muzeum-pro-deti-z-pohodli-domova.html>

Největší svítící šperk na světě s kabely LAPP. 2020. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.volty.cz/2020/08/08/nejvetsi-svitici-sperk-na-svete-s-kabely-lapp/>

Nositelé tradice – Národní ústav lidové kultury. 2021. [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z <https://www.nulk.cz>

Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2017. Praha MŠMT. s. 171. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání od 1. 9. 2017, MŠMT ČR (msmt.cz)

Pacourkoviny v parku. 2021. [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: <http://www.muzeumlb.cz/detem>

Podpora polytechnického vzdělávání: krajské akční plánování. 2017. [online]. [vid. 2021-04-16]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/pojeti/P_KAP_Pojeti_Polytechnika.pdf

POLÁK, Michael. 2014. Před 110 lety zemřel mecenáš Wedrich. Lípě zanechal i čelist z velryby [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: https://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/pred-110-lety-zemrel-mecenas-wedrich-lipe-zanechal-i-celist-z-velryby-20141106.html

Případové studie regenerace brownfieldů 2011 [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: http://rrajm.data.quonia.cz/brownfieldy/publikace/2011_bf_publikace.pdf

SNELLINGOVÁ Jennifer a FINGALOVÁ Diana. 2020. 10 strategies for online learning during a coronavirus outbreak [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.iste.org/explore/learning-during-covid-19/>

THUME, Ignaz. 2021. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.vscl.cz/osobnosti-T>

TUL. Nanotechnologie. 2021. Využití nanotechnologií a nanomateriálů [online]. [vid. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://nano.tul.cz/nanotechnologie>

VÁŽANSKÝ, Mojmír. 1993. Fenomén zážitku ve sféře volného času. Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti. s. 109-111. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/11144>

Vítejte na Fleru! 2021. [online]. [vid. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.fler.cz/o-serveru>

Vodní mlýnek. 2020. [online]. [vid. 2021-03-19]. Dostupné z: https://vodni_mlynek___pracovni_postup_s_fotodokumentaci.pdf (rvp.cz)

Zážitková pedagogika: Handouty pro učitele. 2016. [online]. [vid. 2021-04-17]. Dostupné z: http://pslold.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/docs/handouty_2013_final.pdf

ZORMANOVÁ, Lucie. 2016. [online]. [vid. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/20507/WALDORFSKA-SKOLA.html/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Schéma koncepce polytechnické výchovy.....	25
Obrázek 2	Schéma vzájemných vztahů prvků ve vyučovacím procesu.....	31
Obrázek 3	Kolbův cyklus učení.....	40
Obrázek 4	Mapa.....	49
Obrázek 5	Schránka.....	49
Obrázek 6	Prezentování v kroužku.....	54
Obrázek 7	Práce s historickými předměty.....	57
Obrázek 8	Prezentace evidenčních karet v muzeu	58

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1	Přehled cílů.....	46
Tabulka 2	Nerealizované aktivity.....	59
Tabulka 3	Obsah online kroužku.....	63
Tabulka 4	Přehled cílů a popis nerealizovaných aktivit v přírodě	66
Tabulka 5	SWOT analýza	70

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1	Statistika účasti	86
Příloha 2	Ukázka pracovního listu.....	87
Příloha 3	Ukázka testu.....	89
Příloha 4	Ukázka hodnocení.....	90
Příloha 5	Rozhovor s ředitelkou DDM Větrník	91

PŘÍLOHY

Příloha 1 Statistika účasti

Statistika účasti na kroužku za období od 15. 9. 2021 do 30. 4. 2021											
prezent	15. 9.	19. 9.	22. 9.	29. 9.	5. 10.	8. 12.	14. 12				účast/%
Jan	A	A	A	A	A	A	A				7/100
Vít	A	A	A	A	A	A	A				7/100
Eliška	A		A	A	A	A	A				6/86
David	A		A		A	A	A				5/71
Samuel	A	A	A	A	A	A	A				7/100
Alex			A	A	A	A	A				5/71
Milan	A		A	A	A	A	A				6/86
online	5. 1.	12. 1.	19. 1.	26. 1.	9. 2.	16. 2.	22. 2.				účast/%
Jan	A	A	A		A	A	A				6/86
Vít	A	A		A	A	A	A				6/86
Eliška	A	A			A						3/43
David	A	A	A	A	A	A	A				7/100
Samuel		A	A		A	A	A				5/71
Alex		A			A						2/29
Milan											
online	2. 3.	8. 3.	16. 3.	24. 3.	31. 3.	6. 4.	13. 4.	20. 4.	27. 4.		účast/%
Jan	A	A	A		A	A	A	A	A		8/89
Vít	A	A		A	A	A	A	A	A		8/89
Eliška	A	A			A			A	A		5/56
David	A	A	A	A	A	A	A	A	A		9/100
Samuel		A	A		A	A	A	A	A		7/78

Příloha 2 Ukázka pracovního listu

obživa	
minulost	současnost
málo masa	často maso
domácí zvířata	chov zvířat v kleci
hnojení trusem	hnojení chemií
ze zahrádky, práce na poli	vozí ji kamiony
hlavně na trhu	nakupování v supermarketech
plátno jako obal	plastové obaly
odpad spálený v kamnech	třídění odpadu, popeláři, spalovny
chudí, pracovali rukama	tlouštíci
všechno si vypěstovali sami	lidé už nemají políčka, zahrádky jen občas
vařili doma	McDonald 's
byliny, studánka	sodovky a kofola (barviva)
cestování a dopisování	
minulost	současnost
pěšky, poutní místa, lesní cesty	letadla, dálnice
koně, využití jejich trusu jako hnojiva	rychlá auta, bionafta z řepky olejné
pohyb často jen tam, kde se narodili	cestování daleko, k moři
stáje na výměnu koní	benzinové pumpy, naftová pole
poštovní vozy, poštovní trubky, dostavníky	internet, logistická centra

oděv, domácnost	
minulost	současnost
vydržel dlouho, ruční práce	móda, jen na chvílku
málo oblečení	hodně oblečení
oblečení se dědí	second hand
peří, ruční šití	umělé materiály, rychle schnou
praní v potoce, sušení na sluníčku, mýdlo	pračka, sušička, prášky, aviváže
když se rozbije, tak se zadrátuje	rozbité se vyhodí
látkové pleny	papírové pleny
keramický džbán	plastová láhev
truhlice	skříně
vzácná voda, chodit pro vodu	voda z kohoutku
svíčky, louče, sluneční hodiny	elektřina, plyn, baterie

Příloha 3 Ukázka testu

Objevitelé 13.04.

*Povinné pole

Jméno: *

Vaše odpověď

Vírník se pohybuje vpřed díky *

1 bod

- proudu vzduchu
- motoru
- lanu

Tiára je *

1 bod

- Čočka
- Plášť
- Pokrývka hlavy

Co znamená, že je odolný proti korozi? *

1 bod

- Je odolný rozložení z důvodu působení prostředí
- Nerozpustí se v kapalině
- Bude stálé bílý

Jaký vynález pomohl rozšířit brýle jako pomůcku pro zlepšení zraku? *

1 bod

- Změkčené sklo
- Mléčné sklo
- Optické sklo

Příloha 4 Ukázka hodnocení

Ukázka závěrečného hodnocení online kroužku z 16. 3. 2021	
David	<ul style="list-style-type: none">- „baví mě všechno, kde je zeměpis a historie“- „dnešní bitva byla nejlepší“- skvěle hledá během hodiny v mapách a interpretuje, co našel (Persie se rozkládá až do Evropy a Afriky)- intuitivně dokáže popsat podstatu jevů
Vít	<ul style="list-style-type: none">- věděl synonymum pro slovo ikona- „dal by dnes za prezentaci všech 10 zlatáků“- „přál by si, aby příště bylo téma, jak se žilo dříve“- „já se vždy těším“
Sam	<ul style="list-style-type: none">- „dozvěděl jsem se, že bitva u Marathónu byla místem bažin“- „myslel jsem, že do bitev chodili jen generálové, nevěděl jsem, že se zúčastnil samotný velkokrál Dareios I.“- „nově jsem se dozvěděl počet obyvatel na světě v té době“- Sam dokáže popsat vlastními slovy mnoho cizích slov a dějů- i tady zacinkalo 10 zlatáků
Eliška	<ul style="list-style-type: none">- „kladla otázku, proč pastevec, který vyhrál OH v disciplíně marathón, nebyl vyslán oznámit vítězství války“ (vysvětlili jsme si, že jde o jinou časovou linku, nemohli se potkat, starořecké OH versus novodobé)- dala také 10 z 10
Honza	<ul style="list-style-type: none">- vítěz odhadu, kolik procent Čechů pracuje dnes v průmyslové výrobě- zacinkal všemi 10- „Porsche mě bavil stejně jako Marathón“
Iva a Lukáš	<ul style="list-style-type: none">- máme radost z diskuse, vyvážená, aktivní, super- dnes jsme přetáhli a máme radost, že děti byly stále pozorné a pracovaly se zájmem

Příloha 5 Rozhovor s ředitelkou DDM Větrník

Do bakalářské práce byl zařazen rozhovor s Ing. Martou Kultovou, ředitelkou DDM Větrník v Liberci, který se zaměřuje na oblast volnočasových aktivit technicko-přírodovědného charakteru.

Dobrý den, mohla byste, paní ředitelko, představit DDM Větrník?

Dům dětí a mládeže Větrník je školské zařízení pro zájmové vzdělávání, které naplňuje celou řadu funkcí: výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní, sociální, rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent a upevňuje sociální vztahy.

Ačkoliv máme v názvu Dům dětí a mládeže, označila bych nás spíše za Středisko volného času, protože nabídka našich činností a aktivit necílí jen na děti a mládež, ale je pro všechny věkové kategorie.

Formy zájmového vzdělávání v DDM Větrník:

Příležitostná činnost – Výchovná, vzdělávací a zájmová činnost je realizována zejména akcemi pro veřejnost i účastníky zájmových útvarů, preventivními programy a výukovými programy pro školy.

Pravidelná činnost – Je ta, kde se nejvíce naplňuje zájmové vzdělávání (kroužky, oddíly, kurzy, kluby).

Táborová činnost – Jsou rekreační činnosti, které jsou spojené buď se změnou pobytu (pobytové, putovní), nebo s denním docházením (tzv. příměstské tábory).

Osvětová činnost – Jedná se zejména o vzdělávání vlastních externích vedoucích.

Individuální činnost – Probíhá ve vybraných zájmových útvarech (formou individuální péče o talenty) a v otevřeném klubu pro mládež V-klub, kde pedagogové nabízí například příležitostné doučování, pomoc s vypracováním referátů apod.

Spontánní činnost – Probíhá zejména ve výše zmíněném klubu, kde si mládež spontánně vybírá aktivity, které jí vyhovují a nejsou pochopitelně organizované a také pravidelné.

Sociální služby – Jedná se o sociální práce s cílovou skupinou rizikových dětí a mládeže ve V-klubu.

Vedle hlavní funkce naplnění volného času zájmovou činností se DDM Větrník také podílí na další péči o nadané děti, žáky a studenty, a to organizací soutěží a přehlídek dětí, žáků a studentů.

Objevitelé se snažili vypátrat historii vily na Riegrové ulici, kde sídlí Větrník, ale nebyli úspěšní. Mohla byste poodhalit jeho minulost, prosím?

Z minulosti objektu DDM Větrník toho mnoho bohužel nevím, protože pocházím z jiného kraje. Pročítala jsem dokumenty uložené v archivu DDM Větrník, ale i v archivu města

Liberec a mnoho jsem toho také neobjevila. Z plánek a mezi řádky z některých zachovaných dopisů jsem vyčetla pouze pár následujících informací:

Projektová dokumentace „Adaptace lékařského střediska na krajský pionýrský dům“ byla vyhotovena ke dni 7. 8. 1953 Stavokombinátem (JNV – projekční oddělení) Liberec, Matouškova 1.

Dům dětí byl založen v únoru 1954.

Stavební plán domu jako takového je z 6. 8. 1899.

Liberec je považován za technické město. Jaké kroužky na podporu polytechnického vzdělávání máte v nabídce a jaký je o ně zájem, popř. je složité je lektorsky obsadit?

Dle zaměření zájmových činností má DDM Větrník několik oddělení, z nichž jedno je i přírodovědně-technické. Vzhledem k sousedství z TUL, která rovněž nabízí řadu technických aktivit pro děti, se snažíme si vzájemně nekonkurovat a nabízet činnosti, které se nepřekrývají. Nejpočetnější skupinu technických kroužků tak představují různé druhy modelářských kroužků. Mimo nich nabízíme kroužky elektroniky (zde je poptávka stále vyšší než naše možnosti nabídky), PC kroužky, 3D tisk, dílenský kroužek a kroužky Mladého badatele.

Zájem o polytechnické kroužky je v čase mírně proměnlivý, nicméně u některých nepořídíme pokrýt poptávku nabídkou.

Hlavní důvod je v lektorském zajištění kroužků. Vzhledem k možnostem DDM, v jaké výši odměňovat externí lektory, se jedná ze strany lektorů spíše o charitativní činnost. Technicky vzdělaní lidé, pokud jsou v produktivním věku, mají svoji práci a rodinu. Čas strávený u nás vedením kroužku musí brát jako „dobrou a prospěšnou věc“, kterou jim jejich rodina toleruje. A tyto lidi je velmi těžké najít. Určitým východiskem jsou pro nás studenti (většinou naši bývalí klienti) a lidé v důchodu z technické praxe. Nicméně u všech vyjmenovaných nastupuje další problém, a to potřebné pedagogické vzdělání, které většinou nemá nikdo.

Vy sama vedete technicky zaměřené volnočasové aktivity. Jaké máte zkušenosti s rozvojem polytechnického myšlení dětí mladšího školního věku?

Zájmové kroužky v DDM mají oproti školní výuce výrazně inkluzivnější ráz. Je to dáno tím, že v zájmových útvarech jsou buď výrazně nižší počty dětí než ve školní třídě, nebo je posílen počet pedagogů na početnějších kroužcích. Naše práce s dětmi tak může být více individuální, což v řadě je kroužků z hlediska jejich charakteru důležitou podmínkou. Platí to i pro polytechnické kroužky. V mnou vedených kroužcích tak máme čas rozvíjet debaty na aktuální téma lekce a zároveň si platnost či neplatnost informací prakticky zkoušet.

Posun v rozvoji dítěte pak také závisí na tom, co od kroužku očekává, zda jen zábavu, nebo je otevřený novým podnětům.

Jak se změnila nabídka, metody práce vedoucích kroužku, spolupráce s rodiči v době protipandemických opatření?

Vzhledem k tomu, kolik času děti stráví u PC, jsme převedli do online prostředí jen menší část kroužků, zejména těch sportovních. Řadu zájmových útvarů do online prostředí ani převést nelze.

Abychom zvýšili motivaci dětí opustit monitory a vyběhnout ven, nabízel DDM Větrník každý týden po celou zimu nové díly venkovní hry „DO LUFTU“, která byla přizpůsobena pro dvě věkové kategorie dětí. Hra byla a ještě je volně k dispozici široké veřejnosti na našich webových stránkách.

Co se týče metod online výuky, jsou její způsoby individuální dle typu zájmového útvaru.

Kroužek Objevitelé je projekt, do kterého vstupuje další subjekt, konkrétně zdejší Severočeské muzeum. Jak se díváte na projekty takového druhu?

Nové nápady a nové způsoby pedagogické činnosti vítám, obzvláště když jsou propojené s autentickým prostředím. Tento zájmový útvar rovněž není jediným, který je propojený s dalším subjektem. Takto spolupracujeme s Technickým muzeem, Střední průmyslovou školou, Botanickou zahradou a dalšími organizacemi. Z mého pohledu je to pro děti velice přínosné, ale i zajímavé a podporuji to.

Co byste doporučila studentům pedagogických oborů? Na co by se měli zaměřit?

Z mých osobních zkušeností, a to nejenom ze současné pozice, ale i z bývalých pozic učitele na ZŠ a SŠ, si myslím, že více než objem znalostí je důležité umět si najít k dětem cestu, respektovat je a být pro ně důvěryhodnou osobou. Na základě platnosti „zákona akce a reakce“ se pak mezi pedagogem a dětmi nastavuje výrazně lepší prostředí pro pedagogickou činnost a vzájemnou spolupráci.

Rozhovor se stal spontánním úvodem pro praktickou část práce, na kterou navazují prezentací hlavních myšlenek programu.